

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN GÜNEY KIBRIS VE RUSYA'YA KARŞI VERDİĞİ 07.01.2010 TARİHLİ “RANTSEVA” KARARINDAN ÇIKAN BAZI SONUÇLAR

Yard. Doç. Dr. Sesim Soyer Güleç*

I. Giriş

AİHM'nin Rantseva kararına konu olan dava, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 34. maddesine göre, bir Rus vatandaşı olan Bay Nikolay Mikhaylovich Rantseva tarafından 26 Mayıs 2004 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'na karşı yapılan bir başvurudan (No:25965/04) kaynaklanmıştır¹.

Başvurucu, kızının sağ olduğu sırada Kıbrıs polisi tarafından yeterince korunmadığı, kızının ölümüyle ilgili koşullar hakkında yeterince soruşturma yapılmadığı ve Kıbrıs makamları tarafından kızının kötü muamele görmesinden ve ölümünden sorumlu olanların cezalandırılmaları için gerekli adımların atılmadığı gerekçeleriyle, Sözleşme'nin 2, 3, 4, 5 ve 8. maddelerinin ihlalinden, ayrıca Rusya makamlarının kızını insan ticareti riskine karşı korumak için tedbirler almadıkları, kızının insan ticareti mağduru olduğu iddiasını ve daha sonra ölümünü soruşturmadıkları gerekçesiyle Sözleşme'nin 3. ve 4. maddelerinin ihlalinden ve son olarak da Kıbrıs'ta yapılan ölüm soruşturmasıyla ilgili olarak mahkemeye başvurma imkânı bulunmadığı gerekçesiyle Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlalinden şikâyetçi olmuştur. Bu çalışmada özellikle incelenmek istenen husus, *Rantseva kararından yola çıkarak* Mahkeme'nin insan ticareti suçuna ilişkin iddialar konusunda yaptığı değerlendirme ve vardığı sonuçlar olacaktır.

AİHS m. 4'te, “1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

3. Aşağıdaki haller bu maddede sözü geçen zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmadan sayılamazlar:

a) Bu Sözleşmenin 5. maddesinde öngörülen koşullar altında tutuklu bulunan kimseden tutukluluğu veya şartlı salıverilmesi süresince olağan olarak yapılması istenen çalışma;

b) Askeri nitelikte bir hizmet veya inançları gereğince askerlik görevini yapmaktan kaçınan kimselerin durumunu meşru sayan ülkelerde bu inanca sahip kimselere zorunlu askerlik yerine gördürülecek bir başka hizmet;

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Başvuru No: 25965/04, 10.5.2010.

c) Toplumun hayat ve refahını tehdit eden kriz ve afet hallerinde istenecek her hizmet;

d) Normal yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet” hükmü yer almaktadır².

AB Temel Haklar Şartı'nın 5. maddesi de kölelik ve zorla çalıştırma yasasına ilişkindir. Bu maddede “1. Hiç kimse köle olarak tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.

3. İnsan kaçakçılığı yasaktır” şeklindeki düzenleme yer almaktadır.

Yine, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 4. maddesinde “Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ve köle ticareti yasaktır” hükmü bulunmaktadır.

Anılan uluslararası belgelerde olduğu gibi³, Kölelik, Angarya ve Zorla Çalıştırma Yasağı, Anayasamızın 18. maddesinde, “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları zorla çalıştırma sayılmaz” şeklinde düzenlenmiştir.

Zorla çalıştırma insanların yasal belgelerinin elinden alınması yoluyla ve/veya bu kişilerin borç senetleri nedeniyle ağır borç yüküne maruz bırakılarak istemedikleri işlerin içine sokulmaları ve kendilerinden istenen her şeyi yapmak zorunda bırakılmalarıdır⁴. Bu anlamda, zorla çalıştırma modern kölelik olarak da adlandırılmaktadır⁵.

Aşağıda görüleceği üzere, AİHM'nin, Sözleşmenin 4. maddesi ile ilgili yakın tarihli içtihatları ve önemli değerlendirmeleri bulunmaktadır. Bu kararların

² **HARRIS DJ/O'BOYLE M./WABRICK C.**, Law of The European Convention on Human Rights, London-Dublin-Edinburgh, 1995, s. 94-96.

³ Diğer belgelerle ilgili bkz. aşağıda başlık III, B (1).

⁴ **VURAL**, Devrim Gül, Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (2007), <http://eprints.sdu.edu.tr/416/1/TS00575.pdf>, Erişim Tarihi, 12.2.2012. s. 59.

⁵ **KERKEMEYER** Andreas, „Die Moderne Form der Sklaverei“, EGMR Fordert Stärkeres Vorgehen gegen Menschenhandel, Forum Recht, 04/10, s. 139.

bir kısmı zorunlu askerlik hizmeti ile ilgili olarak verilmiş olduğu gibi⁶, başka bir kısım kararda, 4. madde farklı yönlerden ele alınmıştır⁷.

II. Rantseva Kararına Konu Olan Olayla İlgili Bilgiler

Oxana Rantseva 5 Mart 2001 tarihinde Kıbrıs'a gelmiştir. Ama daha önce 13 Şubat 2001'de, Limassol'da bir kabarenin sahibi olan X.A. Rantseva adına, Rantseva'nın kabare artisti olarak çalışmasına imkân verecek olan 'artist' vizesi ve çalışma izni almak için başvurmuştur. Rantseva'ya ziyaretçi olarak 9 Mart 2001 tarihine kadar geçici oturma izni verilmiştir. Rantseva, X.A.'nın kabaresinde çalışan bir başka genç kadın ile aynı dairede kalmıştır. 12 Mart 2001 tarihinde Rantseva'ya, X.A.'nın sahibi ve kardeşi M.A.'nın yöneticisi olduğu kabarede 8 Haziran 2001 tarihine kadar çalışma izni verilmiştir. Rantseva 16 Mart 2001'de çalışmaya başlamıştır. 19 Mart 2001 sabah 11:00 sularında, Rantseva'nın birlikte kaldığı kadın, M.A.'ya Rantseva'nın eşyalarını alarak ayrıldığını bildirmiştir. Bu kadın M.A.'ya, Rantseva'nın yorulduğunu ve Rusya'ya dönmek istediğini belirten Rusça bir not bıraktığını söylemiştir. Aynı gün M.A., Limassol'daki Göçmen Bürosuna Rantseva'nın evi ve işyerini terk ettiğini bildirmiştir. M.A. daha sonra verdiği tanık ifadesinde, Rantseva'nın yakalanıp Kıbrıs'tan sınır dışı edilmesini istediğini, böylece kabarede çalışacak başka bir kadını getirebileceğini düşündüğünü söylemiştir. Ancak Rantseva'nın adı, polisin arananlar listesine kaydedilmemiştir. Rantseva 28 Mart 2001 sabahı 04:00 sularında Limassol'daki bir diskotekte başka bir kabare artisti tarafından görülmüştür. Bu artistin Rantseva'nın diskotekte olduğunu M.A.'ya bildirmesi üzerine, M.A. polise telefon ederek Rantseva'yı yakalamalarını istemiştir. M.A. daha sonra kendi kabaresindeki bir güvenlik görevlisiyle birlikte diskoteğe gelmiştir. Diskotekte çalışan biri, Rantseva'yı M.A.'ya götürmüştür. M.A. daha sonra verdiği tanık ifadesinde, Rantseva'nın arabasına bindiğinde, herhangi bir

⁶ Örneğin, Ülke/Türkiye (24.01.2006,39437/98) kararı. Hemen belirtilmelidir ki, askerlik hizmeti, zorla çalıştırma yasağının dışında tutulmuştur. Bununla birlikte, "Ülke Kararı"na konu olan olayda olduğu gibi, sürekli aynı suçtan mahkûmiyet ve ardından kışlaya sevk gibi çözümsüz bir durumun olması kabul edilemez. Bu nedenle bu tür kişiler için sivil hizmetlerin öngörülmesi ya da tek bir ceza verilip cezanın infazını müteakip bu kişilerin askerlikten azledilmesi gerekir. 4 Mart 2008 tarihli "Taştan/Türkiye kararı"nda ise (63748/00), 70 yaşındaki bir kişiye zorunlu askerlik yaptırılması AİHS m. 3'e göre kötü muamele olarak değerlendirilmiştir. Bkz. **TEZCAN Durmuş/ERDEM M. Ruhan/SANCAKDAR Oğuz/ÖNOK** Murat, İnsan Hakları El Kitabı, Ankara 2011, s. 174-175.

⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 4. madde kapsamında verdiği önemli bir kararı, diğer pek çok karara emsal oluşturan 26.7.2005 tarihli Siliadin/Fransa kararıdır (No: 73316/01, 2005-VII). Bu kararda Fransa'da bir karı-koca yanında uzunca bir süre, haftanın her günü ve günde 15 saat çalışmaya zorlanan ve izole edilerek korunmasız bırakılan başvurusunun durumu özgürlük mahrumiyeti sayılarak *kulluk* kapsamında değerlendirilmiştir. Buna karşılık, 7.7.2011 tarihli Stummer/Avusturya davasında (No: 37452/02) başvuru hapishanede gördüğü hizmetlerin emeklilik haklarına kavuşmak bakımından sosyal güvenlik sistemi kapsamında çalışma süresinden sayılmamasının, ayrımcılık yasağı ile birlikte değerlendirildiğinde mülkiyet hakkına ve AİHS m. 4'e aykırı olduğunu iddia etmişse de, AİHM tarafından bu iddia kabul edilmemiştir. Bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, İnsan Hakları, s. 176-177.

şeyden şikâyetçi olmadığını, sarhoş görüldüğünü bu yüzden de bir şey konuşmadıklarını söylemiştir. M.A., Rantseva'yı Limassol Polis Merkezi'ne götürmüştür. Polis Merkezinde iki tane nöbetçi polis bulunmaktadır. M.A., kısaca Rantseva'nın Kıbrıs'a geliş koşullarını, çalışmasını, daha sonra 19 Mart 2001 tarihinde kaldığı daireden kayboluşunu anlatmıştır. Polis memurunun ifadesine göre M.A. ve Rantseva Polis Merkezine gelmişler, 28 Mart 2001 sabahı, 04:00'ten biraz önce, M.A., Rantseva'yı Titanic gece kulübünde bulmuş, onu alarak polis merkezine getirmiş, Rantseva'nın yasadışı bir göçmen durumunda olduğunu ve onun hücreye koyulması gerektiğini söylemiştir. Sonra M.A. polis merkezinden ayrılmıştır. Polisler daha sonra, evinde bulunan nöbetçi pasaport memuruyla temasa geçmişler ve Rantseva'nın yasadışı bir göçmen durumda olup olmadığına bakmasını istemişlerdir. Pasaport memuru biraz araştırma yaptıktan sonra veri tabanında Rantseva'nın arananlar listesinde görünmediğini söylemiştir. Pasaport memuru ayrıca M.A.'nın 19 Mart 2001 tarihinde şikâyetinde bulunduğu dair bir kayıt bulunmadığını ve her halükarda şikâyetin üzerinden 15 gün geçmeden bir kimsenin yasadışı göçmen duruma girmeyeceğini söylemiştir. Pasaport görevlisi, Emniyet Müdürlüğü Yabancılar ve Göçmenler Bürosundaki (AIS) ilgili yetkiliyi aramıştır. Buradaki yetkili Rantseva'nın tutulmaması ve Rantseva'nın işverenin aranıp Rantseva'yı almasının istenmesi ve daha ayrıntılı bir araştırma yapılması için sabah 07:00 sularında Limassol Göçmen Bürosuna getirmeleri gerektiğinin söylenmesi talimatını vermiştir. Polisler M.A.'yı aramışlar ve gelip Rantseva'yı almasını istemişlerdir. M.A. Rantseva'nın polis merkezinde tutulmayacak olmasına sıkılmış ve polis merkezine gelip kendisini almayı reddetmiştir. Ancak polisler M.A.'ya gelip Rantseva'yı almadığı takdirde Rantseva'yı serbest bırakmaları talimatı aldıklarını söylemişlerdir. M.A. kızmış ve polislerin amirleriyle görüşmek istemiştir. Polisler M.A.'ya bir telefon numarası vermişlerdir. Daha sonra amirleri bu polislere M.A.'nın gelip Rantseva'yı alacağını söylemişlerdir. Her iki polis verdikleri tanık ifadesinde, Rantseva'nın sarhoş görünmediğini söylemişlerdir. M.A., polis merkezine ilk gelişinde bıraktığı Rantseva'nın pasaportunu ve diğer belgeleri, polis merkezinden Rantseva ile ayrılırken almıştır. Daha sonra Rantseva'yı, kabarede bir erkek işçi olan M.P.'nin evine götürmüştür. M.P. bu evde karısı D.P. ile yaşamaktadır; oturdukları yer eğimli arazi üstüne yapılmış girişi beşinci katta olan bir apartmandır. M.A.'nın anlatımına göre, Rantseva'yı apartmanın ikinci katındaki bir odaya yerleştirmişlerdir. M.A., M.P. ve karısının ikinci kattaki yatak odalarına uyamaya gittiklerini ve kendisinin de dairenin salonunda oturduğunu ve burada uyuymuş olduğunu söylemiştir. Daire o şekilde düzenlenmiştir ki, dairenin o kapısından çıkmak için salondan geçmek gereklidir. M.P. Limassol'daki "Zygos" adlı kabaredeki işinden 03:30 sularında ayrıldığını ve bir içki içmek için "Titanic" adlı diskoteğe gittiğini söylemiştir. Oraya vardığında, aradıkları Rus kökenli kızın diskotekte olduğunu söylemişlerdir. Daha sonra yanında kabaredeki güvenlik görevlisiyle birlikte M.A. gelmiş ve "Titanic" çalışanlarına kızı diskoteğin girişine getirmelerini söylemiştir. Daha sonra M.A., Rantseva ve güvenlik görevlisi üçü birlikte M.A.'nın arabasına binmişler ve ayrılmışlardır. Sabah 04:30 sularında M.P. evine dönmüş ve uyuymuştur. Sabah 06:00 sularında karısı kendisini uyandırmış ve Rantseva ile birlikte M.A.'nın geldiğini ve sabah Göçmen Bürosu açılıncaya kadar evde kalacaklarını söylemiştir. Daha sonra uyumuştur. D.P., M.A.'nın Rantseva'yı 05:45

sularında eve getirdiğini söylemiştir. Kendisi kahve yapmış ve M.A. salonda oturup kocasıyla konuşmuştur. M.A. daha sonra D.P.'den Rantseva'nın biraz dinlenebilmesi için kendisine bir yatak odası vermesini istemiştir. D.P. Rantseva'nın sarhoş görüldüğünü ve herhangi bir şey içmek veya yemek istemediğini söylemiştir. D.P.'ye göre kendisi ve kocası 06:00 sularında yatmışlar, M.A. salonda kalmıştır. D.P. bu ifadeyi verdikten sonra, ilk anlatımında değişiklik yapmış olup, M.A. Rantseva ile birlikte eve geldiklerinde kocasının uyumakta olduğunu söylemiştir. D.P., evin kapısını kendisinin açtığını söylemekten korktuğunu ve M.A. ile birlikte kahve içtiğini söylemiştir. 28 Mart 2001 sabahı saat 06:30'da Rantseva apartmanın önünde yerde ölü bulunmuştur. Çantası omzundadır. Polis, Rantseva'nın kaldığı evin üst katındaki odasına bitişik balkon korkuluklarına bağlı, alttaki beşinci katın daha geniş balkonuna doğru sarkan bir yatak çarşafı bulmuştur. M.A., Rantseva'yı Göçmen Bürosuna götürmek için sabah 07:00'de uyandığını söylemiştir. M.A., evdeki D.P. ve M.P.'ye seslenmiş ve D.P.'nin apartmanın önündeki sokakta polislerin bulunduğunu söylediğini duymuştur. Yatak odasına bakmışlar ama Rantseva'yı görememişlerdir. Balkondan aşağıya baktıklarında ise sokakta yerde yatan bir ceset görmüşlerdir. Daha sonra M.A. bunun Rantseva olduğunu anlamıştır. D.P., kapıyı vuran M.A. tarafından uyandırıldığını, Rantseva'nın odasında bulunmadığını ve kendisini bulmaları gerektiğini söylediğini anlatmıştır. D.P. evin her yerine bakmış ve yatak odasındaki balkon kapısının açık olduğunu fark etmiştir. Balkona çıkmış, yatak çarşafını görmüş ve Rantseva'nın ne yaptığını anlamıştır. Diğer balkona geçmiş ve sokakta yerde yatan, üzeri beyaz örtü ile örtülmüş ve başında polislerin olduğu bir ceset görmüştür. M.P. sabah 07:00 sularında gürültüyle uyandığını ve karısını şok halinde gördüğünü; karısının kendisine Rantseva'nın balkondan düşmüş olduğunu söylediğini anlatmıştır. G.A., 28 Mart 2001 tarihinde verdiği tanık ifadesinde, 28 Mart 2001 günü sabah 06:30 sularında M.P. ve D.P.'nin oturdukları binanın birinci katındaki balkonda sigara içmekte olduğu belirtmiş ve yukarıdan gölgeye benzer bir şeyin tam önünden geçerek düştüğünü gördüğünü ve hemen sonra sanki bir şey kırılıyormuş gibi bir ses duyduğunu, karısına polise telefon etmesini söylediğini, düşmeden önce ve hemen sonra başka herhangi bir ses duymadığını, düşerken çığlık sesi de duymadığını, sanki şuursuzmuş gibi sadece düştüğünü, apartmanın beşinci katında kavga gürültü olmuş olsaydı da bunu duyamayacağını belirtmiştir⁸.

III. Konuyla İlgili Uluslararası Antlaşmalar ve Diğer Kaynaklar

A. Kölelik

1. 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi

Karar metninde mahkemenin değindiği ilk metin 1926 Tarihli Kölelik Sözleşmesi'dir. Bu Sözleşme Cenevre'de imzalanmış ve 7 Temmuz 1955'te yürürlüğe girmiştir. Rusya bu Sözleşmeye 8 Ağustos 1956 tarihinde, Kıbrıs ise 21 Nisan 1986 tarihinde katılmıştır. Sözleşmeciler Devletler bu Sözleşme'nin başlan-

⁸ **LINDNER** Christoph, „Anspruch auf umfassenden Schutz vor Menschenhandel nach Art. 4 EMRK“, ZAR 2010, Heft 4, s. 137; **CZECH** Philip, „Anwendung von Art. 4 EMRK auf Menschenhandel“, NLMR 1/2010 EGMR, Österreichisches Intitutur für Menschenrechte, s. 20-22.

gıç bölümünde zorla çalıştırmanın köleliğe benzer koşullara dönüşmesini önlemenin gerekli olduğunu kabul etmişlerdir”. Sözleşme’nin 2. maddesine göre “devletler, köle ticaretini önlemeyi ve cezalandırmayı, tedricen ve mümkün olan en kısa sürede, her türlü kölelik biçimini kaldırmayı taahhüt ederler”. Sözleşme’nin 5. maddesi zorla çalıştırma ve zorunlu çalışmayı ele almaktadır. Buna göre, “Yüksek Sözleşmeciler Taraflar zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmanın ağır sonuçlar doğurabileceğini kabul etmekte ve kendi egemenlik, yargı yetkisi, koruma, hükümlerlik veya vesayet altında bulunan topraklarda, zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmanın kölelik benzeri bir duruma varmasını önleyecek bütün tedbirleri almayı taahhüt etmektedirler.”

2. Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi İctihadı

Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, ilk kararı olan 12 Haziran 2002 tarihli Prosecutor v. Kunarac, Vukovic ve Kovac kararında, insanlığa karşı bir suç olarak⁹ cinsel sömürü amaçlı köleleştirmenin tanımı üzerinde durmuştur. Bu kararda “... 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi’nde tanımlandığı şekliyle ve genellikle ‘mal köleliği’ olarak anlaşılan geleneksel kölelik kavramı, yine mülkiyet hakkına bağlı tüm veya bazı yetkilerin kullanılmasına dayanan köleliğin çeşitli modern biçimlerini içerecek şekilde evrimleşmiştir. Bu modern kölelik biçiminde mağdur, mal köleliğiyle bağlantılı mülkiyet hakkının en uç biçimlerine tabi tutulmaz ama yine de hukuk kişiliğinin bir şekilde tahribi söz konusudur; tahribat mal köleliğinde daha fazladır; arada sadece derece farkı vardır. ...” diyerek ve şu sonuca varmıştır: “... Belirli bir fenomenin bir köleleştirme biçimi olup olmadığı meselesi, bir kimsenin seyahati üzerindeki kontrol, fiziksel çevresi üzerindeki kontrol, psikolojik kontrol, kaçmayı önlemek veya caydırmak için alınan tedbirler, zor kullanma, zor veya cebir kullanma tehdidi, bunun süresi, aidiyet iddiası, zalimane muamele ve istismara tabi tutma, cinselliğinin kontrolü ve zorla çalıştırma gibi etmenlerin veya belirtilerin varlığına bağlıdır. Sonuç olarak, orijinal kölelik düşüncesinin genişlemesiyle farkına varılan bütün modern kölelik biçimlerinin tüketici bir biçimde sıralanması mümkün değildir...”

3. Roma Statüsü

1 Temmuz 2002’de yürürlüğe giren Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü¹⁰ (“Roma Statüsü”), 7 (1) (c) bendinde “köleleştirme” kavramı için şöyle demektedir: “Bir kimse üzerinde, mülkiyet hakkına bağlı bir yetkinin veya bütün yetkilerin kullanılması olup, bu tür yetkilerin özellikle kadın ve çocukların ticareti sırasında kullanılmasını da içerir” Belirtmek gerekir ki, Roma Statüsünde, nüfusun zorla nakli, kişilerin zorla kaybedilmesi, zulüm, ırk ayrımcılığı, cinsel kölelik, zorla fahişelik, zorla hamile bırakma gibi davranışlar da insanlığa karşı suçun maddi unsurunu oluşturabilecek davranışlar olarak sayılmıştır. Bu bakımdan Roma Statüsü’nün insanlığa karşı suçun maddi unsurunu oluşturabilecek davranışların sayısı bakımından Türk Ceza Kanunundaki düzenle-

⁹ EREM Faruk, İnsanlığa Karşı Cürümler, Ankara 1948.

¹⁰ ÖNOK Murat, Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı, Ankara 2003; ÖNOK Murat, UCD’nin Görev Alanı ve Uygulanan Hukuk (Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey), İstanbul 2007.

meye göre daha geniş olduğunu söylemek gerekir¹¹. İnsanlığa karşı suçlarda suçun işlenme biçimine göre ilgili bireyin maddi ve manevi varlığı ile birlikte ilgili toplum kesimi ve uluslararası topluma ilişkin yararlar bir bütün olarak korunmaktadır. Zira geniş çaplı insan hakkı ihlalleri uluslararası barış ve güvenliği tehdit edeceği gibi, başka uluslararası suçların işlenmesini teşvik eden bir ortam da yaratacaktır¹².

B. İnsan Ticareti

1. İnsan Ticareti Konusunda Yapılan İlk Anlaşmalar

İnsan ticaretinden söz eden ilk uluslararası belge, 1904'te kabul edilen Beyaz Köle Ticaretiyle Mücadeleye Dair Uluslararası Anlaşma'dır. Bunu 1910 tarihli Beyaz Köle Ticaretiyle Mücadele Hakkında Uluslararası Sözleşme izlemiştir. Daha sonra, 1921 yılında Milletler Cemiyeti, Kadın ve Çocuk Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesini, 1933 yılında da Reşit Kadın Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesini kabul etmiştir. 1949 tarihli İnsan Ticareti ve Başkalarının Fahişeleştirilerek Sömürülmesiyle Mücadele Sözleşmesi, önceki belgeleri Birleşmiş Milletlerin denetimi altına sokmuştur.

2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (CEDAW) Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında kabul edilmiştir. Rusya CEDAW'ı 23 Ocak 1981 tarihinde onaylamış ve Kıbrıs bu Sözleşme'ye 23 Temmuz 1985 tarihinde katılmıştır. CEDAW'ın 6. maddesi şöyledir: "Sözleşmeciler Devletler, kadın ticaretinin ve kadınların herhangi bir biçimde fahişeleştirilerek sömürülmesiyle mücadele için yasal tedbirler dâhil, gerekli bütün tedbirleri alırlar". Öte Yandan, 1989 Tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde de insan ticareti ile ilgili hükümler yer almakla birlikte bu düzenlemelerin hepsi insan ticareti konusunda günümüzde yaşanan sorunu belirlemede yetersiz kalmaktadır¹³.

3. Palermo Protokolü ve TCK m. 80'de Düzenlenen İnsan Ticareti Suçuna İlişkin Düzenlemeye Etkisi

2000 tarihli Palermo Protokolü adıyla anılan, 'Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Mücadele Edilmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, Kıbrıs tarafından 12 Aralık 2000 tarihinde ve Rusya tarafından 16 Aralık 2000 tarihinde imzalanmıştır. Kıbrıs tarafından 26 Mayıs 2004 tarihinde ve Rusya tarafından 6 Ağustos 2003 tarihinde onaylanmıştır. Bu Protokolün başlangıç bölümünde, "İnsan ticaretini, özellikle kadın ve çocuk ticareti"

¹¹ **TURHAN** Faruk, Yeni Türk Ceza Kanununda Uluslararası Suçlar, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/101.doc>, Erişim Tarihi, 15.2.2012.

¹² **TEZCAN** Durmuş/**ERDEM** M. Ruhan/**ÖNOK** Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009, s. 544-545; **TURHAN**, Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması, s. 17; **ÖNOK**, Uluslararası Suç, 177.

¹³ **SINAR** Hasan, İnsan Ticareti Suçu, HPD, S. 2, Y. 2004, s. 185.

tini önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların kaynak, transit ve hedef ülkelerde insan tacirlerinin cezalandırılması ve bu ticaretin mağdurlarının uluslararası düzeyde tanınmış insan haklarının korunması dâhil, önlemler içeren kapsamlı bir uluslararası yaklaşım gerektiği” belirtilmiştir. Bu Protokolün 3(a) bendi insan ticaretini tanımlamakta¹⁴ ve bu anlamda *kişilerin istismar amaçlı temininden* bahsederek, istismar teriminin “başkalarının fuhuş yapmasının istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, kölelik veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerdiği ifade edilmektedir. Ayrıca Protokolün 6. maddesi insan ticareti mağdurlarını korumayı ve kendilerine yardım vermeyi öngörmekte olup, her Taraf Devletin, uygun hallerde, kendi iç hukuki veya idari sisteminin insan ticareti mağdurları lehine, ilgili yargısal ve idari işlemler hakkında bilgi ve ceza yargılamasının uygun aşamalarında mağdurun görüş ve endişelerinin, sanıkların savunma haklarına engel olmayacak şekilde ileri sürülebilmesine ve bunların göz önüne alınmasına yardım olanaklarını içermesini sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Yine Sözleşmede her taraf Devletin, kendi ülkesi içinde bulundukları sırada insan ticareti mağdurlarının fiziksel güvenliğini sağlamak için çaba göstereceği ifade edilmiştir.

Dar ve geniş birçok tanımı bulunan insan ticareti suçunun üç temel unsurunun bulunduğu kabul edilmektedir. Suçu oluşturan hareketler, 2000 tarihli Protokole uygun olarak, kişilerin tedarik edilmesi, nakledilmesi, sevk edilmesi, barındırılması ve kabul edilmesidir¹⁵. Suçu icrada kullanılan araçlar ise; tehdit, kuvvet kullanımı, baskı, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzun kötüye kullanılması, aczinden istifade, mağdur üzerinde kontrol yetkisi olan kişiye bir takım çıkarlar sağlamaktır. Kişinin istismarı ise farklı şekillerde olmaktadır. Kişilerin fuhşa yöneltilmesi, cinsel amaçlı istismarı, zorla çalıştırma, köleliğe veya kölelik benzeri koşullara tabi tutma ve organların alınması bu kavramın içinde anılmaktadır¹⁶.

İnsan ticareti suçunun¹⁷ TCK’ya eklenmesinde Palermo’da düzenlenen konferansta kabul edilen Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek “İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına Dair Protokolün Türkiye tarafından imzalanması etkili olmuştur¹⁸. TBMM tarafından 30 Ocak 2003 tarih ve 4804 sayılı Kanun ile onaylanan Protokolün 5. maddesi uyarınca taraf devletler, Sözleşmede belirtilen eylemleri suç haline getirmek hususunda ge-

¹⁴ Farklı tanımlar için bkz. **YENİDÜNYA** Ahmet Caner, İnsan Ticareti Suçu (TCK m. 80), Ankara 2007, s. 17. **DEĞİRMENCİ** Olgun, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu, TBBD, Y. 19, S. 67, Kasım-Aralık 2006, s. 61.

¹⁵ Bkz. **ÖZBEK** Veli **Özer**/**KANBUR** Nihat/**DOĞAN** Koray/**BACAĞIZ** Pınar/**TEPE** İlker, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, Ankara 2011, s. 87-88.

¹⁶ **DEĞİRMENCİ**, s. 62.

¹⁷ İnsan ticareti suçu ile ilgili geniş bilgi için, **YENİDÜNYA**, s. 17 vd. Bazı yazarlarca bu suç insan yağması (sömürüsü) suçu olarak isimlendirilmiştir. Bunun sebebi, insanın alçaltılması, kişiliğinin yok sayılması ve onun adeta bir eşya gibi yağmalanmasıdır. Bkz. **KOCA** Mahmut, “İnsan Yağması Suçu”, AÜHFD, 2003, C. 52, S. 2, s. 142.

¹⁸ **SINAR**, s. 185; **TEZCAN** Durmuş/**ERDEM** M. Ruhan/**ÖNOK** Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara 2010, s. 105.

rekli yasal düzenlemeleri yapmak ve bu konuda gereken önlemleri almakla mükellef sayılmaktadırlar. TCK'nın ilk şeklinde yer almakta iken, 5560 Sayılı Kanunla madde metninden çıkartılan 3. fıkrada, "Fuhuş amacıyla ülkeye insan sokan veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre cezaya hükmolunur" şeklinde bir düzenleme yer alıyordu¹⁹. Ek Protokol'de insan ticareti kapsamında tanımlanan cinsel istismar amacıyla kişilerin bir yerden bir yere nakli 5237 Sayılı Kanunun değişiklikten önceki metninde fuhuş suçu kapsamında değerlendirilmişti. Bu durum eleştirilerle karşılaştığından daha sonra fuhuş yaptırma amacı, insan ticareti suçu altında düzenlenmiştir²⁰. Fuhuş da mücadele edilmesi gereken bir eylem olarak pek çok uluslararası Sözleşmeye ve belgeye konu olmuştur²¹. İnsan ticaretine ilişkin Ek Protokol'ün 3. maddesinde başkalarının fuhuş ve kadın ticareti de insan ticareti içinde ele alınmıştır.

Suç örgütlerinin etkinliklerini sınır ötesi alana genişleterek özellikle kadın, çocuk ticareti başta olmak üzere insan ticaretini yaygınlaştırmaları, Sözleşme ve Protokol'ün öngördüğü suçlara hukuk sistemimizde de yer verilmesi gereğini doğurmuştur. TCK m. 80'de öngörülen maddi unsurlar kişilerin ülkeye

¹⁹ "Sanığın Ukrayna'dan Türkiye'ye gelen kişileri fuhuş için tedarik ettiğinin Ukrayna emniyet güçlerince müştekilere bildirilmesine karşın, müştekilerin bu durumu bilerek Türkiye'ye geldikleri ve ve sanık tarafından karşılanıp fuhuşa yönlendirildiklerinin anlaşılması karşısında; sanığın eyleminde 765 Sayılı TCK'nın 201/b maddesinde "Zorla çalıştırma veya hizmet ettirmek, esarete veya benzer uygulamalara tabi kılmak..." şeklinde düzenlenen suçun unsurlarının oluşmadığı, fuhuş yaptırmak maksadıyla insan ticareti suçunun düzenlendiği 19.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren ve 5560 sayılı Yasanın 3. maddesiyle değişik 5237 sayılı TCK'nun 80. maddesinin ise suç tarihinde yürürlükte olmadığı gözetilerek sanığın atılı suçtan beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi, 8. CD, 30.5.2.008 tarih ve 2007/2806-2007/4240. Benzer yönde, Y. 8. CD, 15.4.2008, 2007/952-2008/4070. **YAŞAR Osman/GÖKCAN** Hasan Tahsin/**ARTUÇ** Mustafa, Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu C. II, Ankara 2010, s. 2542, 2550.

²⁰ Bu tarihten önce işlenen ve saha sonra insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilen eylemler bu tarihten önce 765 Sayılı TCK m. 179'daki hürriyeti tahdit kapsamında değerlendiriliyordu. **YENİDÜNYA**, s. 28; **DOĞAN**, s. 38-39. Protokol m. 3/(a)'da açıkça istismar amacından söz edilmesine rağmen 5237 Sayılı Kanunun ilk halinde insan ticaretinin en yaygın şekillerinden biri olan fuhuş amacından istismara açıkça atıf yapılmaması eleştirilere konu olduğundan (Ör. Bkz. **JAHIC** Gamla /**KARAN** Ulaş, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukuku ve Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti Suçunda Yaşanan Sorunlar, TBBD, S. 67, Kasım-Aralık 2006, s. 102) 2006 yılında yapılan değişiklikle bunun maddeye eklenmesi yerinde olmuştur. **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 113. Gerçekten, fuhuş amacıyla ülkeye insan sokmak veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlamak fiilinin, İnsan Ticaretine İlişkin Ek Protokol gereği 5237 Sayılı TCK m. 80'de düzenlenen insan ticareti suçu kapsamına alınması bir zorunluluktur. **ÖZBEK/KANBUR/BACAKSIZ/DOĞAN/TEPE**, Özel Hükümler, s. 80. Ülke kavramına ilişkin olarak bkz. **PAZARCI** Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Ankara 2003, s. 143 vd. 5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişikliklere dayanak teşkil eden araştırma sonuçları ile ilgili olarak bkz. **ARSLAN** Çetin/**TEMEL** İlker/**AYDIN** Yusuf/**ŞEN** Y. Furkan/**BACAKSIZ** Pınar/**DOĞAN** Koray, Türkiye'de İnsan Ticareti ile Mücadelede Yasa Uygulama ile İlgili Stratejik Bir Yaklaşım, IOM Yayını, Ankara 2006, s. 31 vd.

²¹ Bkz. **DOĞAN**, s. 40.

sokulmaları, ülke dışına çıkartılmaları, tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmalarıdır. Bu hareketler, kişileri zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak amacıyla icra edilecektir. Söz konusu hareketler tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle gerçekleştirilecektir.

İnsan ticareti suçunda korunan hukuki yarar birden fazladır. Ancak kişinin geleceğini belirleme hakkı ve bu çerçevede irade özerkliğinin korunması ağır basmaktadır²². Ayrıca insan haklarının temelinde, mutlak ve dokunulmaz bir temel değer olan insan onuru kavramı kapsamında²³ maddi ve manevi bütünlüğün korunması amaçlanmaktadır. Fuhşa sürüklenen kişiler bakımından korunmak istenen, cinsel özgürlük²⁴ ve bunun yanında genel ahlak ve genel sağlıktır²⁵. Son olarak uluslararası toplum ve devletlerarası ilişkiler de bu suçla korunan hukuki yarara dâhildir²⁶. İnsan ticareti suçu, 765 Sayılı TCK'ya ise 9.8.2002'de 4771 Sayılı Kanunla²⁷ (m. 201/b) dâhil edilmişti²⁸.

İnsan ticareti suçunun 5327 Sayılı Kanundaki düzenlenişi de dikkate alınarak belirleyici özellikleri, mağdura karşı maddi veya manevi cebir kullanılması, ya da her ne suretle olursa olsun mağdurun iradesinin fesada uğratılması²⁹ ve yine mağdurun mutlaka belli amaçlarla sömürülmesi³⁰ söz konusu-

²² **HAKERİ** Hakan, Hakan, "Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçları", Kamu Hukuku Arşivi, Mart 2004, <http://www.akader.org/KHUKA/INDEX.asp>; **KOCASAKAL** Ümit, "İnsan Ticareti Suçu", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2003, S. 1, s. 60.

²³ Bkz. **ŞİMŞEK** Oğuz, Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1999, s. 5 vd; **CALLIESS** Christian, „EU-GRCharta Art. 5 Verbot der Sklaverei und der Zwangsarbeit“, in: Calliess/Ruffert, EUV/AEUV, 4. Auflage 2011, Rn 1-5.

²⁴ **DOĞAN**, s. 40.

²⁵ **TOSUN** Leman, "İnsan Ticareti Özellikle Kadın ve Çocuk Ticareti Konusunda Uluslararası Düzenlemeler ve İç Hukuk Kuralları", AD, Temmuz 2003, Y. 94, S. 16, s. 72.

²⁶ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 106; **ÖZBEK/KANBUR/BACAKSIZ/DOĞAN/TEPE**, Özel Hükümler, s. 80.

²⁷ RG. S. 24841.

²⁸ **SINAR**, s. 185; **HAKERİ**, <http://www.akader.org/KHUKA/INDEX.asp>., **KOCASAKAL**, s. 55; **KOCA**, s. 142. Mağdurun, örneğin, başkası yararına zorla çalıştırılmak ve hizmet ettirilmek suretiyle elde edilecek maddi menfaat için şiddet veya tehdit uygulamak suretiyle, Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmeleri veya ülkede kalmaları veya yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmaları sağlanmışsa göçmen kaçakçılığı suçu değil, 765 Sayılı TCK m. 201/(b)' deki insan ticareti suçunun olduğu kabul edilmekteydi. **ARSLAN** Çetin, "Göçmen Kaçakçılığı Suçları", AÜHFD, Y. 2003, C. 52, S. 1, s. 123. 765 Sayılı Kanunda insan ticareti suçu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **ARSLAN** Çetin, "İnsan Ticareti Suçu", AÜHFD, C. 53, S. 4, Y. 2004, s. 19 vd.

²⁹ Tehdit, baskı, cebir ve şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerinde denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek mağdurun iradesini etkileyen araç fiiller olarak sayılmaktadır. Kavramlara ilişkin açıklamalar için **ÇINAR** Ali Rıza, Tehdit Suçu, Ankara 2002, s. 63; **GÜLŞEN** Re-

dur. Bu sebeple fail ve mağdur arasındaki ilişki devamlılık arz etmektedir³¹. Mağdurun rızası bir hukuka uygunluk sebebi teşkil edebilecek olmakla birlikte cebir, tehdit kandırma gibi durumların varlığı halinde esasında özgür bir rızanın varlığından da bahsedilemeyeceğinden, rızanın varsayılabilmesi mümkün değildir. Yine, kişinin üzerinde mutlak ve sınırsız tasarruf edebileceği hakkın dışındaki haklar bakımından rıza kabul edilebilecekken, kişinin yaşamı, cinsel özgürlüğü, onuru... üzerinde mutlak ve sınırsız bir tasarruf imkanı bulunmadığından bu haklara müdahalelere ilişkin gösterilecek rıza da geçersiz olacaktır³².

Suçta özel kast söz konusudur. Zira suçun maddi unsurunda gösterilen hareketler, kişileri zorla çalıştırmak, bazı hizmetleri vermeye mecbur kılmak, esarete tabi kılmak, beden organlarının bazılarının verilmesine razı etmek veya fuhuş yaptırmak saikiyle gerçekleştirilecektir. Dolayısıyla suçun olası kastla işlenmesi mümkün değildir. Suçun oluşması için bu amaçlara ulaşılmış olması gerekmez³³. Bununla birlikte, amaca ulaşılmış ve bu ayrı bir suç oluşturuyorsa, bu suçtan da faile ceza verilir. Maddede gösterilen araçlar kullanılmış olmasına rağmen, suçun maddi unsurunu teşkil eden hareketler tamamlanamamışsa teşebbüsten söz edilir. İnsan ticareti suçunun araç hareketlerini yaptıktan sonra fail kendi arzusu ve iradesiyle eylemine devam etmeyerek asıl hareketleri yapmazsa gönüllü vazgeçmeden söz edilir. Bu durumda fail o ana kadarki eylemleri hangi suçu oluşturuyorsa ona göre cezalandırılır. Asıl hareketler tamamlandıktan sonra mağdurun serbest bırakılması söz konusu olursa etkin pişmanlıktan söz edilebilir. Ancak bu suçta etkin pişmanlık özel olarak düzenlenmiş değildir. Bu durum TCK m. 61'e göre temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulabilir³⁴.

cep, Hürriyeti Tahdit Suçları, Ankara 2002, s. 111 vd; **ÜZÜLMEZ** İlhan, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Hürriyete Karşı İşlenen Suçlar Sistemi Çerçevesinde Tehdit, Şantaj ve Cebir Kullanma Suçları, Ankara 2007, s. 31 vd.

³⁰ Bu amaçlar genellikle mağdurun işgücü ve cinsel yönden sömürüsü şeklinde gerçekleşmektedir. **YENİDÜNYA**, s. 22. İstismar aşamasında ise çoğunlukla şiddet kullanılmaktadır. **YENİDÜNYA**, s. 23.

³¹ **SUMMERER** Kolis, (*Çeviren: ÖNOK, R. Mura*) Köleliğin Çağdaş Şekilleri, İnsan Ticareti ve Cinsel İstismarla Mücadele Bağlamında Kadınların Korunması, İtalyan Mevzuatındaki Reformlar, HPD, S. 7, Temmuz 2006, s. 133. Belirtelim ki, bu ayırt edici hususlar, insan ticareti suçunun göçmen kaçakçılığından ayrılmasını da sağlamaktadır. Zira göçmen kaçakçılığında suçun konusunu oluşturan kimselerin bir ülkeden diğerine nakli rızaları ile gerçekleşmektedir. Ayrıca göçmen kaçakçılığının temel özelliği mutlaka sınıraşan bir suç olmasıdır ve sınır değişmekle birlikte suç tamamlanır. Bkz. **ÖZBEK/KANBUR/BACAKSIZ/DOĞAN/TEPE**, Özel Hükümler, s. 91. İki suç tipinin benzer ve farklı yönleri ile ilgili olarak ayrıca **KOCASAKAL**, s. 45.

³² "...Mağdurların 18 yaşından küçük olmaları halinde, ailelerinin rızasının bulunması insan ticareti suçunun oluşumuna engel olmaz...(Y. 8. CD, 2008/4555-2008/7998) Bkz. **SOYDAL/GÖKCAN/ARTUÇ**, s. 2556". **HAKERİ**, <http://www.akader.org/KHUKA/INDEX.asp>; **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 112.

³³ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 113. Diğer yandan anılan maksatları failin kendi yararına ya da başkasının yararına taşıması suçun oluşumu bakımından fark yaratmaz. Failin bu amaçları maddi kazanç elde etmek için taşıyıp taşınamaması da önemli değildir. **YENİDÜNYA**, s. 210 vd.

³⁴ **YENİDÜNYA**, s. 223.

İçtima hususunda belirlemek gerekir ki, eğer insan ticareti suçunun unsurunu teşkil eden hareketler bakımından (örneğin, TCK m 108-cebir suçu) bileşik suç hükümlerine göre yalnızca insan ticaretinden dolayı faile ceza verilecektir. Ancak bunun için söz konusu fiilin kasten yaralama boyutuna ulaşmamış olması gerekir. Ancak söz konusu fiil suçun unsuru değilse, fikri içtima hükümleri uygulanarak faile en ağır suçtan ceza verilir³⁵.

Birden fazla mağdurun tek bir fiille insan ticaretine konu edilmesi halinde 43/2'ye göre zincirleme suç hükümleri uygulanabilir. Birden fazla kişinin fuhuş yaptırmak amacıyla ülkeye sokulması örneğinde durum budur³⁶.

2006 yılında yapılan değişiklikten sonra fuhuş yaptırmaya amacının m. 80'e dâhil edilmesiyle bu tür eylemler insan ticareti kapsamında değerlendirilecektir³⁷. Ancak bu durumda teşvik amacı da gerçekleştiğinde, fail ayrıca TCK m. 227'den de cezalandırılacaktır³⁸.

Hemen belirtelim ki, hizmetten yararlanan kişilerin insan ticareti suçuna iştiraktan cezalandırılması mümkün değildir. Hizmetten yararlanan kişilerin mağdura karşı gerçekleştirdikleri fiiller ayrı birer suç oluşturduğunda bu suçtan ceza verilmesi mümkündür³⁹. Burada ifade edelim ki cinsel hizmet satın almayı başlı başına bir suç sayarak yasaklayan ülkeler bulunmaktadır. İnsan ticaretinin önlenmesine ilişkin olarak *İsveç modeli* ilgi çekicidir. Fuhuş ve cinsel amaçlı insan ticaretine karşı cinsel hizmet satın alanlara odaklanmak ve bu tür hizmetlere olan talebi etkisiz kılmak yoluyla yürütülen mücadeleye, "İsveç Modeli" denilmektedir. İsveç, 1999'da cinsel hizmetleri satın almayı yasaklayan bir yasa çıkartmıştır. O zaman bu yasa kendi alanında dünyadaki ilk olmuştur. 1999'dan bu yana Norveç ve İzlanda da İsveç'tekine benzer şekilde cinsel hizmet satın almayı yasaklayan yasalar kabul etmişlerdir. Bu yasal düzenleme, cinsiyet ayrımı yapmamaktadır. Başka bir deyişle hem alıcı, hem de satıcı erkek ya da kadın olabilir, ancak uygulamada cinsel açıdan istismar edilen kadın ve çocuklara yönelik talebi hedef alır. Bir başka deyişle yasa, cinsel hizmet

³⁵ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 115. İnsan ticareti suçunun işkence suçu ile içtimana ilişkin olarak ayrıca bkz. **ÖZBEK/KANBUR/BACAĞIZ/DOĞAN/TEPE**, Özel Hükümler, s. 90 vd; **ÖNOK**, İşkence, s. 492; **ÖNOK**, Uluslararası Suçlar, s. 211 vd.

³⁶ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 117.

³⁷ Yargıtay'ın da kabul etmekte olduğu gibi, 5560 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce insan ticareti sayılan eylemlerin fuhuş amacıyla gerçekleştirilmesi halinde insan ticareti suçu değil, bu eylem hangi suçu oluşturmakta ise fail o suçta sorumlu tutulmalıdır. "...pasaportunu zorla alıp cep telefonundaki telefon defterini silmek ve yerleştirdikleri evden dışarı çıkmasına engel olmak suretiyle cebir ve şiddet ile fuhuşa yönelttiklerinin anlaşılması karşısında...5237 Sayılı TCK'nın 80. maddesinin suç tarihinde yürürlükte olmadığı gözetilerek sanıklar hakkında 21 yaşını bitirmiş olan mağdureyi cebir ve şiddet kullanmak suretiyle fuhuş için tedarik ve hürriyeti tahdit suçlarından 765 Sayılı TCK'nun 436/1. fıkrası 2. cümlesi ve 179. maddesi uyarınca mahkumiyet kararı verilmesi gerekirken, aynı yasanın 201/b madde ve fıkrası uyarınca yazılı şekilde hüküm kurulması, (Y. 8. CD, 3.3.2008, 2006/10550, 2008/1364. Benzer şekilde bkz. 11.6.2007, 2007/4540-2007/4618; 11.6.2008, Y. 6. CD, 2007/22986-2008/13130. Bkz. **YAŞAR/GÖKCAN/ARTUÇ**, s. 2555 vd).

³⁸ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 118.

³⁹ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 119.

satın alanı -ki bu genelde hep erkektir- suçlu saymaktadır. Buna karşılık cinsel hizmet satana ceza verilmez. Seks satın alan ve satan konusundaki bu yaklaşım, "İsveç Örneği"nin temelini oluşturmaktadır⁴⁰. İsveç yaklaşımına göre, fuhuşla insan ticaretini birleştiren şey, cinsel hizmet satın alanların, kendi paralarıyla organize suç desteklemeleridir. İnsan ticaretini mümkün ve kârlı kılanlar, cinsel hizmet satın alan kişilerdir. Bu yasanın kabulünün temelinde kadın hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda yıllardır süren tartışma ve çalışmalar yatmaktadır. Yasanın amacı, özellikle, hiç kimsenin satılık olmadığını, hiç kimsenin bir başka kimseden cinsel olarak yararlanma hakkı bulunmadığını vurgulamaktır. Yasa 2005 yılında cinsel suçlar reformu bağlamında iptal edilmişse de, yeni bir yasa ile ikame edilmiştir. İnsan ticaretine ilişkin yasa ise 2002'de yürürlüğe girmiş ve ekleriyle birlikte 2004 yılında son şeklini almıştır. Hükümet tarafından Şubat 2010'da mevzuata işlerlik kazandırılması için bir öneri sunulmuştur⁴¹.

Son olarak insan ticareti mağdurlarının da suça iştirak etmiş sayılarak cezalandırılmayacağını belirtmek gerekir. Bunun sebebi hem fail, hem de mağdur sıfatının aynı kişide birleşmemesidir⁴².

TCK m. 80'de suçun bir örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesi cezayı artıran bir nitelikli hal olarak gösterilmemiştir⁴³. Bununla birlikte, bu suçların genellikle örgüt faaliyeti çerçevesinde işlendikleri de göz önünde tutularak⁴⁴ TCK m. 220'de yer alan genel hüküm uyarınca faillerin hem suç işlemek için örgüt kurma, hem de insan ticareti suçlarından ayrı ayrı cezalandırılması gerekir⁴⁵.

4. Avrupa Birliğinin İnsan Ticaretiyle Mücadele Eylemi

Avrupa Birliği Konseyi, insan ticaretiyle mücadele konusunda, bir çerçeve kararı kabul etmiştir (19.07.2002 tarih ve 2002/JHA/629 sayılı). Bu çerçeve karar, suçların tanımları, cezaları, yargı yetkisi ve soruşturulmaları, mağdurların korunmaları ve kendilerine yardım konularında üye devletlerin mevzuatının yakınlaştırılmasını hedef almaktadır. Avrupa Birliği Konseyi, insan ticaretinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi için en iyi uygulamalar, standartlar ve usuller hakkında bir eylem planı kabul etmiştir (9.12.2005 Tarih ve OJ C 311/1 Sayılı). Bu eylem planı, AB eyleminin koordinasyonunu, sorunun kapsamının belirlenmesini, insan ticaretinin önlenmesini, talebin azaltıl-

⁴⁰ İnsan ticareti aynı zamanda arz ve talep perspektifinden de değerlendirilebilir. Bu sebeple, kişileri insan tacirlerine iten nedenler ve onlara talebi üreten faktörler suçun nedenlerini anlamaya çalışırken göz önünde bulundurulmalıdır. **VURAL**, s. 51.

⁴¹ <http://www.si.se/upload/Human%20Trafficking/Targetint%20the%20sexbuyer-Turkish.pdf>, Erişim Tarihi, 15.2.2012.

⁴² **KOCASAKAL**, s. 82.

⁴³ Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları birçok yönden benzerlikler taşımasına rağmen, insan ticareti suçunun aksine göçmen kaçakçılığı suçunun bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi cezayı artıran bir nitelikli hal olarak düzenlenmiş olduğu, bu durumun suçla etkin mücadele ve BM Protokolü'nün hükümlerinin yerine getirilmesi bakımından doğru olduğu yönünde bkz. **EVİK** Ali Hakan, "Göçmen Kaçakçılığı Suçu", AÜEHFD, C. 9, S. 3-4, 2005, s. 174.

⁴⁴ **SUMMERER** (Çeviren: ÖNOK R. Murat), s.131.

⁴⁵ **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, Ceza Özel Hukuku, s. 120.

masını, insan ticaretinin soruşturulmasını ve kovuşturulmasını, insan ticareti mağdurlarının korunmalarını ve desteklenmelerini, mağdurların geri dönüşlerinin ve toplumla yeniden bütünleşmelerinin ve başkalarıyla ilişkilerinin düzenlenmesini içerecek şekilde üye devletler, Avrupa Birliği Komisyonu ve diğer AB kurumları tarafından atılacak adımlara ilişkin öneriler getirmektedir.

Avrupa Birliği Hukukunda maddi ceza hukukunun tekdüzeleştirilmesi konusunda, insan ticareti suçunun özel bir önceliği bulunmaktadır. 1997 yılında İnsan Ticareti ve Çocukların Cinsel Yönden Sömürülmesi ile Mücadele Hakkında Ortak Tedbire dayanarak 2000 yılında Komisyon tarafından insan ticareti ile mücadele konusunda çerçeve karar önerisinde bulunulmuştur. Yine 2002'de verilen çerçeve kararlarda işgücünden yararlanmak veya cinsel yönden istismar etmek amacıyla insan ticareti yapılmasını yasaklamak ve buna ilişkin suç tiplerini yakınlaştırmak hedeflenmiştir⁴⁶.

5. Avrupa Konseyi'nin İnsan Ticareti Konusunda Genel Eylemi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi yakın tarihlerde, cinsel sömürü amaçlı insan ticareti konusunda üç hukuki belge kabul etmiştir: Tavsiye Kararı⁴⁷ No. R (2000), Bakanlar Komitesinin üye devletlere yönelik olarak cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine karşı eylem yapılması hakkında bir tavsiye kararıdır⁴⁸. Bu tavsiye kararında cinsel sömürü amaçlı insan ticaretinin tanımı yapılmıştır. Buna göre, cinsel sömürü amaçlı insan ticareti "cebir, şiddet ve tehdit, güvenin, nüfuzun yahut bir güçsüzlük halinin kötüye kullanılması suretiyle cinsel sömürü amacıyla kişilerin rızaları ile dahi olsa bir veya birden fazla gerçek ya da tüzel kişi tarafından tedarik edilmeleri ve/veya bu sömürünün ve taşımanın veya göçün yasal veya yasadışı olarak organize edilmesi" olarak değerlendirilmiştir. Kararda yasal önlemlerin yanında, sosyal ve ekonomik önlemlerin alınması gerekliliğinden de ayrıntılı olarak bahsedilmiştir⁴⁹. Ayrıca, Avrupa'nın son yıllarda cinsel sömürü amacıyla insan ticaretiyle bağlantılı faaliyetlerde ciddi artış yaşadığı, bu tür faaliyetlerin organize suç gruplarınca uyuşturucu, silah ticareti, para aklama gibi faaliyetleri finanse etmek ve genişletmek için kullanıldığı, söz konusu faaliyetlerin çoğu kez organize suç örgütleriyle bağlantısı olduğu, cinsel sömürü amacıyla insan ticaretinin ulusal sınırların çok ötesine geçtiği, bu nedenle de bu olguyla mücadele etmek ve kurbanları korumak için Avrupa çapında bir strateji geliştirmenin yanında, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin konuyla ilgili mevzuatının birbiriyle uyumlu hale getirilip, her yerde aynı biçimde ve etkin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.

Tavsiye Kararı R (2001) 16, Bakanlar Komitesinin üye devletlere çocukların cinsel sömürüye karşı korunması hakkında verdiği bir tavsiye kararıdır.

⁴⁶ **ERDEM** Mustafa Ruhan, Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri, Ankara 2004, s. 218-219.

⁴⁷ Tavsiye kararları bağlayıcı değildirler. Sadece dolaylı hukuki etkileri bulunduğu kabul edilir. Bununla birlikte tavsiye kararlarının devletleri belirli bir yönde davranmak hususunda teşvik etme ve uluslararası mevzuatın yakınlaştırılması yönlerinden önemli katkıları bulunmaktadır. **PAZARCI**, s. 131-132.

⁴⁸ <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/insanticaret1.doc>, Erişim Tarihi, 12.2.2012.

⁴⁹ DOĞAN, s. 68.

Tavsiye Kararı R (2002) 5 ise, Bakanlar Komitesinin üye devletlere kadınların şiddete karşı korunması konusunda bir tavsiye kararıdır. Bu metinler, birçok hususun yanı sıra, tanımları, genel tedbirleri, metodolojik ve eylem düzenlemeleri, önleme, mağdura yardım ve mağduru koruma, cezai tedbirler, adli işbirliği ve uluslararası işbirliği ve koordinasyon için düzenlemeler içeren bir pan-Avrupa stratejisi önermektedirler. Ayrıca Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de bu alanda çeşitli belgeler kabul etmiştir. Bu belgeler arasında, Avrupa Konseyine üye ülkelerde kadın ticareti ve zorla fahişelik yaptırma konusunda Tavsiye Kararı 1325 (1997); ev köleliği konusunda Tavsiye kararı 1523 (2001); Doğu Avrupa yoluyla küçüklerin ticaretini durdurmak için mücadele konusunda Tavsiye Kararı 1526 (2001): Moldova örneği; kadın ticaretine karşı mücadele konusunda Tavsiye Kararı 1545 (2002); kadın ticareti ve fahişeleştirmeyle bağlantılı olarak göçmenlik konusunda Tavsiye Kararı 1610 (2003); kulluk, yiyecek ve oda karşılığı yardımcılık, 'mektup gelinleri' şeklindeki ev köleliği konusunda Tavsiye Kararı 1663 (2004) yer almaktadır.

6. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine karşı Eyleme İlişkin Sözleşme (CETS No. 197, 16 Mayıs 2005)

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Sözleşme ("İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme"), Kıbrıs tarafından 16 Mayıs 2005 tarihinde imzalanmış ve 24 Ekim 2007 tarihinde onaylanmıştır. Bu Sözleşme Kıbrıs bakımından 1 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Rusya bu Sözleşme'yi davanın görüldüğü tarih itibarıyla imzalamamıştır. Avrupa Konseyi üyelerinden 41 devlet İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'yi imzalamış, bunlardan 26 tanesi bu Sözleşme'yi onaylamıştır. İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'ye eşlik eden açıklayıcı rapor, insan ticaretinin bugün Avrupa'da insan haklarını ve demokratik toplumların temel değerlerini tehdit eden temel bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Rapora göre, mağdurların tuzağa düşürüldüğü insan ticareti, eskiden dünya çapında yapılan köle ticaretinin modern şeklidir... İnsan ticaretinin en sık karşılaşılan mağdurları kadınlardır⁵⁰...".

İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'nin başlangıç bölümünde de "İnsan ticaretinin mağdurları köleliğe götürebileceği vurgulanmış ve İnsan Ticareti Sözleşmesi'nin 1. maddesinde Sözleşme'nin amacı, insan ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek, mağdurların insan haklarını korumak, mağdurların ve tanıkların korunmaları ve kendilerine yardım edilmesi ile insan ticaretinin etkili bir şekilde soruşturulması ve kovuşturulması konusunda bir çerçeve oluşturmak olarak sayılmıştır. Sözleşme'nin 5. maddesi, devletlerin insan tica-

⁵⁰ Bununla birlikte, insan ticareti suçu mağdur açısından herhangi bir özellik göstermez. Mağdur kadın veya erkek herhangi bir kimse olabilir. DEĞİRMENCI, s. 77. Sadece bir kişinin suçun mağduru olmasının insan ticareti suçunu oluşturmayacağı ileri sürülse de (Bkz. **TOSUN**, s. 121) bu düşünce haklı olarak eleştirilmektedir. Gerçekten suça konu olan kişi sayısı suçun oluşumu bakımından önem taşımaz. Bkz. **DOĞAN**, s. 27. Bu konuda ayrıca, "...saniğin her bir mağduru hırsızlık yapmak amacıyla Bismil'den tedarik edip trene bindirerek İstanbul'a götürmek şeklinde oluşan ve gelişen eyleminden dolayı mağdur sayısınınca cezalandırılması gerektiği gözetilmeden tek bir uygulama ile yetinilmesi karşı temyiz bulunmadığından bozma nedeni yapılmamıştır" Y. 8. CD, 15.6.2009, 2008/19262, 2009/9026. Bkz. **YAŞAR/GÖKCAN/ARTUÇ**, s. 2554)

retini önleyici tedbirler almalarını gerektirmektedir. Buna göre, her bir taraf Devlet, insan ticaretinin önlenmesinden ve insan ticareti ile mücadelede sorumluluğu çeşitli organlar arasında ulusal düzeydeki koordinasyonun kurulması ve güçlendirilmesi için gerekli önlemleri alır. Her bir taraf Devlet, insan ticaretinin önlenmesi için çeşitli vasıtalarla etkili politikalar ve programlar oluşturur ve/veya güçlendirir. Sözleşme'nin 23. maddesi devletlerin, Sözleşme'nin 18-21. maddelerine göre düzenlenmiş suçların etkili, orantılı ve caydırıcı yaptırımlarla cezalandırılabilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri almalarını gerektirmektedir. Sözleşme'nin 18. maddesine göre düzenlenen suçlar için bu yaptırımlar arasında, özgürlükten yoksun bırakmayı içeren ve sınır dışı etmeye yol açan cezalar yer almalıdır. Bundan başka Devletler, Sözleşme'nin 31(1) (d) ve (e) bentlerindeki yargı yetkisine ilişkin kuralları uygulamama veya belirli olaylarda veya koşullarda uygulama haklarını saklı tutarlar. Sözleşme'nin 32. maddesine göre, devletler, bu Sözleşme hükümlerine göre ve uygulanabilir nitelikte olan uluslararası ve bölgesel belgelerin uygulanması yoluyla mümkün olan en geniş şekilde, insan ticaretinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi için, mağdurların korunmaları ve kendilerine yardım sağlanması için, bu Sözleşme'ye göre düzenlenen suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma yapılması için birbirleriyle işbirliği yaparlar.

IV. Genel İlkeler Konusunda Mahkemenin Yaptığı Değerlendirmeler

Sözleşme'nin 2. maddesinin devletlere sadece kasten ve hukuka aykırı olarak öldürmekten kaçınmayı değil, aynı zamanda kendi egemenlik alanında bulunanların yaşamlarını korumak için uygun önlemler alma yükümlülüğünü de yüklediği Mahkeme tarafından önemle ifade edilmiştir. Bu yükümlülük ilk olarak devlet tarafından, bir kimseye karşı suç işlenmesini caydırıcı nitelikte etkili ceza kanunu hükümlerinin yürürlüğe konulmasını ve bu hükümlerin ihlalinin önlenmesi, suçun bastırılması ve cezalandırılması için adli mekanizmalar kurulması suretiyle yaşama hakkının korunmasını gerektirmektedir⁵¹. Ancak 9 Haziran 2009 tarihli ve 33401/02 Başvuru No'lu Opuz kararında da⁵² vurgulanmış olduğu gibi, bunun yanı sıra belirli bazı durumlarda yetkililer, bu kapsamda başka birinin suç niteliğindeki eylemleri nedeniyle yaşamı risk altında olan bir bireyi korumak için önleyici operasyonel tedbirler de almalıdırlar. Mahkeme'ye göre bu yükümlülük, yetkililere imkânsız veya orantısız bir külfet yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır. Dolayısıyla yaşama karşı her risk iddiası, yetkililerin o riskin gerçekleşmesini önlemek için operasyonel tedbirler almalarını gerektirmez. Mahkeme'nin yaşamı koruma şeklindeki bir pozitif yükümlülüğün ihlal edildiği sonucuna varabilmesi için, belirli bir bireyin yaşamına karşı üçüncü kişinin suç fiillerinden kaynaklanan gerçek ve yakın bir tehlikenin varlığı ve makul ölçüler içerisinde riskin bertaraf edilebilmesi için yetkililerin bu yetkileri dâhilinde gereken tedbirleri almadıklarının kanıtlanması gerekir. Bu söylenenler ışığında Mahkeme Kıbrıs yetkililerin Rantseva'yi

⁵¹ Benzer yönde karış. 27.01.2011 – No: 44862/04, BeckRS 2011, 24044 (*Dimitrova/Bulgaristan*)

⁵² Bu kararla ilgili olarak, **SOYER GÜLEÇ**, Sesim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bakış Açısı ile Türkiye'de Aile İçi Şiddet ve Ayrımcılık, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Y. 2, S. 10, Eylül 2010, s. 30.

M.A.'nın eline bırakırken, yaşamının gerçek ve yakın bir risk altına gireceğini öngörebilmelerinin mümkün olup olmadığını incelemiştir. Bu inceleme sırasında Mahkeme, *Opuz Kararında* devletin sorumlu tutulduğunu, çünkü başvuru- rucunun annesini daha sonra vurup öldüren kişinin daha önce başvurucuya ve annesine ölüm tehditlerinde bulunduğunu ve şiddet uyguladığını, yetkilerin de bunlardan haberdar olduğunu gözlemiştir⁵³. Mahkemeye göre, insan ticareti ve sömürü mağdurları genellikle zalimane koşullarda yaşamaya ve çalışmaya zorlanmakta ve bu kişilerin işverenlerinin elinde şiddet ve kötü muameleye maruz kalabilecekleri tartışmasız bulunmaktadır. Bununla birlikte somut be- lirtilerin bulunmadığı belirli bir olayda genel bir şiddet ve kötü muamele riski- nin, yaşama karşı gerçek ve yakın bir tehlike oluşturmadığı belirtilmelidir. Mevcut olayda polis merkezinde geçirilen süre içinde Rantseva'nın yaşamının gerçek ve yakın bir risk altında olduğuna dair hiçbir belirti olmadığı Mahke- mece ifade edilmiştir. Bu çerçevede Mahkeme, mevcut olayda yaşama karşı bir riski önlemek için operasyonel tedbirler alma yükümlülüğünün doğmadığı sonucuna vararak Kıbrıs makamlarının Rantseva'nın Sözleşme'nin 2. madde- sindeki yaşama hakkını koruma yükümlülüğünü ihlal etmediklerini ortaya koymuştur⁵⁴.

V. Mahkeme'nin Sözleşmenin Çeşitli Maddeleri ile İlgili Değerlen- dirmeleri

A. Sözleşme'nin 4. Maddesinin Uygulanması

Mahkeme öncelikle bu olayın Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamına girip girmediğini değerlendirmiştir. Bu noktada mahkeme öncelikle, "köleliği", "kul- luğu" ve "zorla çalıştırma ile zorunlu çalışmayı" yasaklayan Sözleşme'nin 4. maddesinin, insan ticaretinden söz etmediğini hatırlatmıştır. Bununla birlikte, 26.7.2005 tarihli *Siliadin davasında*, Sözleşme'nin 4. maddesindeki 'köleliğin' kapsamını incelerken, 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesindeki kölelik tanımına dayanarak, burada "özel bir ağırlığa sahip bir özgürlüğü engelleme biçiminin yasaklandığını belirtmiştir. Mahkeme 'kulluk' kavramının, zorlama altında bir kimseye hizmet verme yükümlülüğünü içerdiğini ve 'kölelik' kavramıyla bağ- lantılı olduğunu tespit etmiş ve kişinin haftanın her günü uzun saatler boyu çalıştırılmasını kulluk kavramı içinde değerlendirmiştir⁵⁵. Zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmanın oluşabilmesi için, Mahkeme bir ölçüde fiziksel veya zihinsel sınırlama ile birlikte kişinin iradesini biraz aşan bir durum olması gerektiğini söylemiştir⁵⁶. Ayrıca Sözleşme'de insan ticaretinin açıkça geçmemiş olmasının şaşırtıcı olmadığı, zira Sözleşme'nin, insan ticaretinden söz etmeyen ve 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden esinlenmiş olduğu hatırlatılmıştır. Mahkeme'ye

⁵³ Bkz. **SOYER GÜLEÇ**, s. 30 vd.

⁵⁴ **MEYER-LADEWIG** Jens, EMRK Artikel 2 Recht auf Leben, in: Europäische Menschenrechtskonvention, 3. Auflage 2011, Rn. 9-19; **CZECH**, s. 21.

⁵⁵ **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, İnsan Hakları, s. 176; **KERKEMEYER**, s. 139. Karş. Seguin/Fransa, No. 42400/98, 7.3.2000. Ayrıca bkz. **PATI** Roza, Der Schutz der EMRK gegen Menschenhandel, NJW 2011, Heft 3, s. 128.

⁵⁶ Karş. Van der Mussel/Belçika, 23. 11. 1983, No: 8919/80, §34, Seri A no. 70 (EuGRZ 1985, 477).

göre, Bildiri'nin 4. maddesinde 'kölelik ve her biçimdeki köle ticareti' yasaklanmış olmakla beraber, Sözleşme'nin 4. maddesi değerlendirilirken, Sözleşme'nin *günün koşulları ışığında yorumlanması gereken, yaşayan bir belge* olduğu gözden kaçırılmamalıdır. İnsan haklarını ve temel özgürlükleri koruma alanında giderek daha yüksek standartların gerekli hale gelmesi, kaçınılmaz olarak demokratik toplumların temel değerlerine aykırılığın daha katı bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir⁵⁷.

Mahkeme, küresel bir fenomen olan insan ticaretinin son yıllarda önemli ölçüde arttığını kaydetmiştir. Eski Komünist bloğun çöküşü, Avrupa'da insan ticaretinin artışını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. 2000 yılında Palermo Protokolü'nün ve 2005 yılında İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'nin yapılması, insan ticaretinin yaygınlığının giderek uluslararası düzeyde de kabul edildiğini ve bununla mücadele ihtiyacını göstermektedir. Mahkeme, *Siliadin Kararında* başvuruçunun şikâyet ettiği muamelenin kölelik kapsamına girmese bile, kulluk ve zorla çalıştırma oluşturduğu sonucuna varmış olsa bile, *mevcut olaydaki muamelenin Sözleşme'nin 4. maddesinde yasaklanan üç tip davranıştan hangisine girdiğini değerlendirme gereği duymaksızın*, bizzat insan ticaretinin Sözleşme'nin 4. maddesinin getirdiği güvenceler kapsamına girip girmemesi gibi, bu maddenin ruhuna ve amacına ne ölçüde aykırı düştüğünü incelemenin daha uygun olacağı kanaatine varmıştır⁵⁸. Mahkeme, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin, geleneksel 'kölelik' kavramının mülkiyet hakkıyla bağlantılı tek veya bütün yetkilerin kullanılmasına dayanan çeşitli modern kölelik biçimlerini kapsayacak şekilde değiştiği sonucuna vardığını gözlemlemiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, bir durumun modern kölelik biçimi oluşturup oluşturmadığını değerlendirirken, kişinin hareketleri veya fiziksel çevresi ya da cinselliği üzerinde bir kontrol bulunup bulunmadığı, kişinin üzerinde psikolojik baskının söz konusu olup olmadığı, kaçmayı önleyici veya caydırıcı tedbirler alınıp alınmadığı zorla çalıştırılıp çalıştırılmadığı gibi faktörleri dikkate almaktadır. Mahkeme, amacı sömürü olan insan ticaretinin, niteliği gereği, mülkiyet hakkına bağlı yetkilerin kullanılmasına dayandığı kanaatinde dir. İnsan ticareti, insana, alınıp satılan bir mal olarak muamele eder ve genellikle seks endüstrisinde ve fakat başka işlerde de ya çok az bir ücretle veya hiç ücret ödmeden çalışmaya zorlar. Hareketleri genellikle kısıtlanmış mağdurların faaliyetlerini yakından takip eder. Çok kötü koşullarda çalışan ve yaşayan mağdurlara karşı şiddet ve tehdit kullanılmasını içerir. Bu sebeple insan ticareti, Interights tarafından ve İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'nin açıklayıcı notunda, eskiden dünyada yaygın olan köle ticaretinin modern biçimi olarak tanımlanmıştır. Kıbrıs Ombudsman'ı cinsel sömürünün ve insan ticaretinin 'modern kölelik rejimi' içinde yer aldığından söz etmiştir. İnsan ticaretinin, mağdurların insan onurunu ve temel haklarını tehdit ettiğinden ve demokratik bir toplumda ve Sözleşme'de açıklanan değerlerle bağdaşmadığından kuşku yoktur. *Sözleşme'yi günün koşulları ışığında yorumlama yükümlülüğü bulunan*

⁵⁷ Karş. Selmouni - Fransa [BD], no. 25803/94, §101, ECHR 1999□V; Christine Goodwin - Birleşik Krallık [BD], no. 28957/95, §71, ECHR 2002□VI.

⁵⁸ **MEYER-LADEWIG** Jens, Artikel 4 Verbot der Sklaverei und der Zwangsarbeit, in: Meyer-Ladewig, Europäische Menschenrechtskonvention, EMRK Art. 4 Rn. 1-14, 3. Auflage 2011.

Mahkeme, bu sebeple başvuruçunun şikâyet ettiği muamelenin 'kölelik' mi, 'kulluk' mu, yoksa 'zorunlu çalışma veya zorla çalıştırma' mı oluşturduğunu belirlemeyi gerekli görmemekte, bunun yerine, Palermo Protokolü'nün 3(a) bendi ve İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmenin 4(a) bendi anlamındaki insan ticaretinin, doğrudan doğruya Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamına girdiği sonucuna varmaktadır⁵⁹.

B. Sözleşme'nin 4. Maddesinin Genel İlkeleri

Mahkeme, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleriyle ile birlikte 4. maddesinin, Avrupa Konseyini oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birini içerdiğini hatırlatmıştır. Diğer birçok maddi hükmünden farklı olarak, Sözleşme'nin 4. maddesinde istisna hükümleri bulunmamakta ve 15. maddenin 2. fıkrasına göre ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü halde bile, 4. madde askıya alınamamaktadır. Sözleşme'nin 4. maddesinin ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken, konuyla ilgili yürürlükteki mevcut yasal ve idari düzenlemeler dikkate alınmalıdır. Mahkeme'ye göre, ulusal mevzuatta yer alan koruyucular, insan ticareti mağdurlarının veya potansiyel mağdurların haklarının pratik ve etkili bir şekilde korunmasını sağlayacak kadar yeterli olmalıdır. Dolayısıyla Sözleşme'nin 4. maddesi, insan ticareti yapanlara cezai tedbirler uygulanması yanında, üye devletlerin genellikle insan ticaretini gizlemek için kullanılan işleri düzenleyen tedbirleri de yeteri kadar almalarını gerektirir. Dahası, bir devletin göçmen mevzuatı, insan ticaretini teşvik etme, kolaylaştırma veya hoşgörüsü karşılama ile ilgili kaygıları dikkate alınmalıdır. *Siliadin Kararında* da belirtildiği gibi, Mahkeme'ye göre, Sözleşme'nin 4. maddesi üye devletlere, bir kimsenin kölelik, kulluk veya zorla ya da zorunlu çalışma durumunda tutulmasını amaçlayan herhangi bir eylemi etkili olarak soruşturma ve cezalandırma şeklinde pozitif bir yükümlülük yüklemektedir. Bu yükümlüğün yerine getirilmesi, üye devletlerin insan ticaretini yasaklayan veya cezalandıran yasal ve idari düzenlemeleri yürürlüğe koymalarını gerektirir. Mahkeme, Palermo Protokolü'nün ve İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'nin, insan ticaretiyle mücadelede, bu suçü işleyenlerin cezalandırılmaları için gerekli tedbirler alınmasının yanında, insan ticaretini önleyen ve mağdurları koruyan tedbirleri de içeren daha kapsamlı bir yaklaşım içine girilmesini zorunlu kıldığından söz etmektedir⁶⁰. Bu iki belgenin maddelerinden de açıkça anlaşılacağı üzere, hemen hemen Avrupa Konseyi'ne üye bütün devletlerin aralarında yer aldığı Sözleşmeciler Devletler, insan ticaretine karşı mücadelenin ancak her üç yönü ele alan tedbirlerin uygulanmasıyla bütünüyle etkili olabileceği görüşüne varmışlardır. Sözleşme'nin 4. maddesinden doğan pozitif yükümlülüklerin kapsamı, bu geniş bağlamda incelenmelidir. Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri gibi 4. maddesi de, bazı hallerde bir devletin insan ticaretinin mağdurlarını ve potansiyel mağdurlarını korumak için operasyonel tedbirler almalarını gerektirir. Bu yükümlülük, yukarıda ayrıntılı olarak bahsedildiği gibi, yetkililere imkânsız veya orantısız bir külfet yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır. Mevcut davada

⁵⁹ CZECH, s. 21 vd.

⁶⁰ GRABITZ/HILF/NETTESHEIM, Bekämpfung des Menschenhandels, EU-Arbeitsweisevertrag Art. 79 Migration, Das Recht der Europäischen Union 46. Ergänzungslieferung 2011, Rn. 35.

ortaya çıkabilecek bir pozitif yükümlülüğün orantılılığının değerlendirilmesinde, hem Kıbrıs, hem de Rusya Federasyonu tarafından 2000 yılında imzalanmış olan Palermo Protokolü'nün hükümleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri gibi 4. maddesi de devletlere, potansiyel insan ticareti olaylarının soruşturulması şeklinde bir usul yükümlülüğü yüklemektedir. Soruşturma, mağdurun veya bir yakınının şikâyetinde bulunması gerektirmez. Olay bir şekilde yetkililerin dikkatine geldiğinde, yetkililer kendiliğinden harekete geçmek zorundadırlar. Bir soruşturmanın etkili olabilmesi için, soruşturma olaya karışmış olabilecek kişilerden bağımsız bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca soruşturma, sorumluların belirlenmelerine ve cezalandırılmalarına yol açabilecek nitelikte olmalıdır; ancak bu bir sonuç değil, vasıta yükümlülüğüdür. Soruşturmayı makul bir hızla yapma şartı her olay bakımından geçerlidir, fakat bireyi bu zararlı durumdan uzaklaştırma gereğinin bulunduğu hallerde, soruşturma acil olarak yürütülmelidir. Meşru menfaatlerini korumanın gerektirdiği ölçüde, mağdur veya yakını bu sürece katılmalıdır. Son olarak Mahkeme, insan ticaretinin genellikle bir ülkeyle sınırlı olmayan bir sorun olduğunu hatırlatmıştır. Bir kimse bir ülkeden başka bir ülkeye getirildiğinde, insan ticareti suçları orijin devlette, transit devlette ve hedef devlette meydana gelir⁶¹. Bütün bu devletlerde konuyla ilgili deliller ve tanıklar bulunabilir. Palermo Protokolü'nde yargı yetkisine ilişkin bir hüküm bulunmadığı halde, İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme açıkça her üye devletin, ülkesinde işlenen insan ticareti suçu bakımından kendi yargı yetkisine ilişkin hükümler koymasını gerektirmektedir. Mahkeme'ye göre böyle bir yaklaşım, yukarıda açıklanan ve Sözleşme'nin 4. maddesiyle üye devletlere yüklenen insan ticareti suçlarını soruşturma şeklindeki genel yükümlülük ışığında mantıklı bir yaklaşımdır. Üye devletlerin, kendi ülkelerinde meydana gelen olaylar hakkında içeride soruşturma yapma yükümlülüklerine ek olarak, sınır aşan insan ticareti olaylarında, kendi ülkeleri dışında meydana gelen olayların soruşturulmasıyla ilgili olarak diğer devletlerin yetkili makamlarıyla etkili bir işbirliği yapma görevleri de vardır. Böyle bir görev, Palermo Protokolü'nün başlangıcında ifade edildiği gibi, üye devletlerin orijin, transit ve hedef ülkelerde insan ticaretine karşı kapsamlı uluslararası bir yaklaşım benimseme amacıyla da uyumludur. Bu ayrıca, mevcut davadaki davalı devletlerin katıldıkları karşılıklı adli yardım anlaşmalarıyla da bağdaşmaktadır⁶².

⁶¹ Coğrafi konumu itibarıyla Türkiye insan ticaretinde hedef ülkedir. İnsan ticareti mağdurları çoğunlukla eski Sovyet Cumhuriyetlerindedir. Türkiye'nin ekonomik refah düzeyi komşu ülkelere kıyasla daha yüksektir. Ayrıca ülkemiz tercih edilen bir turizm ülkesidir. http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa, Erişim Tarihi, 12.2.2012. Yabancı işçilerin çalışması konusunda ayrıca, **KESER** Hakan, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı Işığında Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı ve Yabancı Kaçak İşçilik", Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Prof. Dr. Kamil Turan'a Armağan, C. 7, S. 2, Y. 2002, s. 323.

⁶² **CZECH**, s. 23-24.

C. Genel İlkelerin Mevcut Olayda Uygulanması

a. Kıbrıs Bakımından

1. Uygun Yasal ve İdari Düzenlemeler Yapma Şeklindeki Pozitif Yükümlülük

Mahkeme, Kıbrıs'ta insan ticaretini ve cinsel sömürüyü yasaklayan düzenlemelerin 2000 yılında yapılmış olduğunu gözlemlemektedir. Yasa, Palermo Protokolü'nün hükümlerini yansıtmakta, insan ticaretini ve cinsel sömürüyü yasaklamakta; mağdurun rızası suçun oluşumu bakımından bir savunma oluşturmamaktadır. Yasada ağır hapis cezaları getirilmiştir. Yasa ayrıca, başka şeylerin yanında, vasi tayini suretiyle mağdurları koruma görevi getirmektedir. Ombudsman, yetkililerin uygulamaya yönelik pratik tedbirler almamalarını eleştirdiği halde, yasanın kendisini tatmin edici bulmuştur. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu de 3(1) 2000 sayılı Yasayla getirilen hukuksal düzenlemeleri uygun görmüştür. Başvurucu, Kıbrıs'ın insan ticareti konusundaki mevzuatının yetersizliğinden şikâyet etmiş ama Mahkeme mevcut olayda bu konuda kaygı doğuracak bir durum bulunmadığı kanaatine varmıştır. Ancak, Kıbrıs'ın göçmen politikasının yeterliliği ile genel yasal ve idari düzenlemeler konusunda bazı eksiklikler tespit edilmiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu 2003 tarihli raporunda, bir göçmen politikasının bulunmamasının ve bu konudaki yasal eksikliklerin, kadınların Kıbrıs'a getirilmelerini teşvik ettiğini kaydetmiştir. Komisyoner, genç kadınların Kıbrıs'a kabare artisti olarak çalışmak üzere gelmelerinin önüne set çekmek için, önleyici kontrol tedbirleri alınmasını istemiştir. Daha sonraki raporlarında yasal düzenlemeler konusundaki kaygılarını tekrarlamış ve özellikle sanatçılar için giriş izni başvurularının kabare yöneticileri tarafından yapılması sistemini eleştirmiş ve bu sistemin sanatçı işverenine ve ajansa bağımlı hale getirdiğini ve insan tacirlerinin eline düşme riskini artırdığını söylemiştir. Komisyoner 2008 tarihli raporunda bu sanatçı vizesi rejimini, kanun adamlarının insan ticaretiyle mücadelede gerekli adımları atmalarını çok güçleştirdiği için eleştirmiş ve sanatçı vizesinin insan ticaretine karşı alınan tedbirlerle çeliştiğinin veya en azından bu tedbirleri etkisiz kıldığının düşünülebileceğini kaydetmiştir. Komisyoner, daha önceki raporlarda kaygılarını belirtmiş olmasına ve Hükümetin bunu kaldırma taahhüdünde bulunmuş olmasına rağmen, sanatçı vizesinin hale yürürlükte olmasından üzüntü duyduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde Ombudsman da 2003 tarihli raporunda, binlerce genç kadının işverenleri tarafından zalimane yaşam ve çalışma koşullarında sömürüldükleri Kıbrıs'a girmelerinden sanatçı vizesi rejimini sorumlu tutmuştur. Mahkeme'ye göre ayrıca, bir sanatçının işini bıraktığı zaman işverenin bunu yetkililere bildirme yükümlülüğü, yetkililerin göçmenlerin göçmenlik yükümlülüklerine uygun hareket edip etmediklerini izlemelerine imkân veren meşru bir tedbir olmakla birlikte, uygun hareket edilmediği zaman uygun hareket edilmesini sağlama ve bu konuda adımlar atma yetkililerin sorumluluğundadır. Kabare sahiplerini ve yöneticilerini ortadan kaybolan sanatçılar izlemeye veya sanatçıların davranışlarıyla ilgili kişisel sorumluluk üstlenmeye yönlendiren tedbirler, Kıbrıs'ta sanatçılarla ilgili insan ticareti sorunları bağlamında kabul edilemez bir şeydir. Bu ortamda Mahkeme, kabare sahiplerinden ve yöneticilerinden, çalıştırdıkları sanatçıların gelecekteki muhtemel masrafları için banka teminatı alınmasının sıkıntı yarattığı kanaatinde. Rantseva ola-

yında ayrı bir imzalı senet alınması da aynı şekilde sorunludur. Yabancılar ve Göçmen Bürosunun Rantseva'dan M.A.'nın sorumlu olduğunu düşünmesi ve dolayısıyla polis merkezine gelip Rantseva'yı almasının istenmesi de sorunludur. Bu koşullarda Mahkeme, Kıbrıs'taki artist vize rejiminin, Rantseva'ya insan ticareti ve sömürü karşısında etkili bir koruma sağlamadığı kanaatindedir. Dolayısıyla bu yönden Sözleşme'nin 4. maddesi ihlal edilmiştir⁶³.

2. Koruyucu Tedbirler Alma Şeklindeki Pozitif Yükümlülük

Mahkeme, mevcut olayda Rantseva'yı korumak için tedbirler alma şeklinde bir pozitif yükümlülüğün doğup doğmadığını değerlendirirken, şu noktaların önemli olduğu kanaatindedir. İlk olarak, Ombudsman'ın 2003 tarihli raporunda da açıkça görülmektedir ki, Kıbrıs'ta 1970'li yıllardan bu yana genç yabancı kadınları seks endüstrisinde çalışmaya zorlamaya ilgili ciddi bir sorun vardır. Raporda ayrıca, SSCB'nin çöküşünden sonra Sovyet ülkelerinden gelen artist sayısındaki önemli artış kaydedilmiştir. Ombudsman'ın vardığı sonuca göre Kıbrıs'ta insan ticareti, göçmenlik yetkililerinin hoşgörüsü nedeniyle serpilmiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu 2006 tarihli raporunda, yetkililerin artist vizesiyle Kıbrıs'a giren kadınların birçoğunun fahişelikte çalıştırıldıklarını bildiklerini kaydetmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs makamlarının, özellikle eski SSCB'den yabancı kadınların artist vizesiyle Kıbrıs'a getirildiklerinin ve gelişlerinin ardından kabare sahipleri ve yöneticileri tarafından cinsel yönden sömürüldüklerinin farkında olduklarından kuşku yoktur. İkinci olarak Mahkeme, Rantseva'nın işvereni tarafından Limassol polis merkezine getirildiğini vurgular. Polis merkezine gelişin ardından M.A. polise Rantseva'nın bir Rus vatandaşı olduğunu ve kabare artisti olarak çalıştığını söylemiştir. M.A. daha sonra polise Rantseva'nın Kıbrıs'a yeni geldiğini, haber vermeden işyerinden ve kendisine tahsis edilen kalma yerinden ayrıldığını anlatmıştır. M.A. Rantseva'nın pasaportunu ve diğer belgeleri polise teslim etmiştir. Mahkeme, Kıbrıs makamlarının Palermo Protokolü ve İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme gereğince, potansiyel insan ticareti mağdurlarını belirleyebilecek alanda çalışan görevlilere yeterli eğitim vermek için üstlendikleri yükümlülükleri hatırlatır. Özellikle Palermo Protokolü'nün 10. maddesine göre devletler, insan ticaretinin önlenmesi için kanun adamlarına, göçmenlik ve konuyla ilgili diğer görevlilere eğitim vermeyi veya eğitimlerini güçlendirmeyi üstlenirler. Mahkeme'ye göre, Kıbrıs'taki insan ticaretiyle ilgili bu genel ortamda, polislerin Rantseva'nın insan ticareti veya sömürü mağduru olduğunun veya mağduru olabileceğine dair gerçek ve yakın bir risk bulunduğunun farkında olmalarını sağlayacak güvenilir şüphe doğurucu yeterli belirtiler vardır. Dolayısıyla, Rantseva'yı korumak için olayı soruşturma ve gerekli operasyonel tedbirleri alma şeklinde bir pozitif yükümlülük doğmuştur. Ne var ki, mevcut olayda polisin, polis merkezine gelen Rantseva'ya soru dahi sormadığı anlaşılmaktadır. Kendisinden ifade alınmıştır. Polis olayın ardalarıyla ilgili başka bir araştırma yapmamıştır. Polis sadece, Rantseva'nın adının arananlar listesinde olup olmadığını kontrol etmiş ve olmadığını görünce işvereni çağırıp gelip kendisini almasını istemiştir.

⁶³ Bericht der Bundesregierung über die Tätigkeit des Europarates im Zeitraum vom 1. Juli bis 31. Dezember 2009, Deutscher Bundestag Drucksache 17/1496, 17. Wahlperiode 21. 04. 2010, s. 7 vd; **LINDNER**, s. 137.

İşvereni gelmek istemeyince ve Rantseva'nın gözetiminde tutulmasında ısrar edince, olayla ilgilenen polis memuru M.A.'yı üstleriyle temasa geçirmiştir. M.A.'nın üstlerle ne konuştuklarının ayrıntıları bilinmemektedir, fakat bu görüşmenin sonunda M.A. polis merkezine gelmeyi ve Rantseva'yı almayı kabul etmiş ve daha sonra da gelip almıştır. Mevcut olayda, polislerin hataları birden fazladır. İlk olarak polisler, Rantseva'nın insan ticareti mağduru olup olmadığını hemen araştırmaya girişmemişlerdir. İkincisi, polisler Rantseva'yı serbest bırakmamışlar, fakat M.A.'nın eline vermeyi kararlaştırmışlardır. Üçüncüsü, 3(1) 2000 sayılı Yasa hükümlerine uygun hareket etmek ve kendisini korumak için bu Yasanın 7. maddesi gereğince bir girişimde bulunmamışlardır. Dolayısıyla Mahkeme, Rantseva'nın insan ticareti veya sömürü mağduru olabileceğine dair güvenilir şüphe doğuran koşullarda, bu kusurların Kıbrıs makamlarının Rantseva'yı korumadıkları sonucuna varmaktadır. Bu nedenle Sözleşme'nin 4. maddesi bu yönden de ihlal edilmiştir⁶⁴.

3. İnsan Ticaretini Soruşturma Şeklindeki Usul Yükümlülüğü

Kıbrıs yetkililerinin başvuruçunun kızının insan ticareti mağduru olduğu iddiaları hakkında etkili bir soruşturma yapmalarını nedeniyle usule ilişkin bir yükümlülüğün ihlali bulunup bulunmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Rantseva'nın daha sonra ölümüyle ilgili koşullar ışığında Mahkeme, insan ticareti iddiaları hakkında Kıbrıs makamlarına düşen etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğünün, mevcut olayda Rantseva'nın olumu hakkında etkili bir soruşturma yapma şeklinde Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan Kıbrıs'ın genel yükümlülüğünün içinde yer aldığı kanaatindedir. Rantseva'nın olumu hakkında yapılan soruşturmanın etkililiği, başvuruçunun Sözleşme'nin 2. maddesi şikâyeti bağlamında Mahkeme tarafından incelenmiş ve ihlal bulunmuştur. Dolayısıyla Sözleşme'nin 4. maddesi bakımından Kıbrıs aleyhine usul şikâyetini ayrıca incelemeye gerek yoktur.

b. Rusya Bakımından

1. Uygun Yasal ve İdari Düzenlemeler Yapma Şeklindeki Pozitif Yükümlülük

Mahkeme, mevcut olayda Rusya'nın sorumluluğunun kendi egemenlik alanına giren eylemler sınırlı olduğunu hatırlatır. O tarihte insan ticareti suçu ceza kanununda özel olarak düzenlenmemiş olmakla birlikte, Rusya Hükümeti başvuruçunun şikâyet ettiği eylemin diğer suçların tanınmasına girdiğini savunmuştur. Mahkeme, başvuruçunun Rusya ceza kanununda mevcut belirli bir eksiklikten söz etmediğini gözlemlemektedir. Dahası Mahkeme, yasal ve idari düzenlemeler bakımından Rusya makamlarının medyada yürüttükleri bilgilendirme kampanyalarıyla, insan ticareti risklerini alenileştirmeye çalıştıklarını vurgular. Önündeki delillere dayanan Mahkeme, o tarihte Rusya'da yürürlükte olan yasal ve idari düzenlemelerin, mevcut olayda Rantseva'ya pratik ve etkili koruma sağlamadığı kanaatinde değildir⁶⁵.

⁶⁴ CZECH, s. 24-25.

⁶⁵ CZECH, s. 25.

2. Koruyucu Tedbirler Alma Şeklindeki Pozitif Yükümlülük

Mahkeme, Rusya bakımından operasyonel tedbirler alma yükümlülüğünü, sadece kendi ülkesi üzerinde meydana gelen eylemler bakımından ortaya çıkabileceğini hatırlatmıştır. Mahkeme, Rus makamlarının genç kadınların yabancı ülkelerde seks endüstrisinde çalıştırılmak üzere götürüldüklerinin farkında oldukları görünmesine rağmen, Rantseva'nın Kıbrıs'a yola çıkmadan önce gerçek ve yakın bir tehlike içinde olduğuna ilişkin güvenilir bir şüpheye yol açan koşulların farkında olduklarına dair bir delil bulunmadığını kaydetmiştir. Acil operasyonel tedbirler alma şeklinde bir yükümlülüğün doğabilmesi için, sırf artist vizesiyle Kıbrıs'a seyahat etmekte olan genç bir kadın bakımından genel riskin varlığının gösterilmesi yeterli değildir. Mahkeme, bu genel riskle ilgili olarak Rus makamlarının, vatandaşlarını insan ticareti risklerine karşı uyarıcı adımlar atmış olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak Mahkeme, mevcut olaydaki koşulların, Rus makamlarının Rantseva'yı korumak için operasyonel tedbirler alma şeklinde bir pozitif yükümlülük doğurduğu kanaatinde değildir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 4. maddesi Rusya tarafından bu yönden de ihlal edilmemiştir.

3. İnsan Ticaretini Soruşturma Şeklindeki Usul Yükümlülüğü

Mahkeme, sınır aşan insan ticareti olaylarında, insan ticareti suçlarının hedef ülkede olduğu gibi orijin ülkede de işlenebileceğini hatırlatmıştır. Kıbrıs'la ilgili olarak Ombudsman'ın raporunda da işaret ettiği gibi, mağdurlar genellikle diğer ülkelerin ajanslarıyla çalışan Kıbrıs'taki artist ajansları tarafından işe alınmaktadırlar. İddia konusu insan ticaretinin işe alma yönünü soruşturmama, insan ticareti zincirinin önemli bir halkasının cezasızlık içinde hareket etmesine imkân verecektir. Bu noktada Mahkeme, hem Palermo Protokolü'nün ve hem de İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme'nin açıkça, mağdurların işe alınmalarına yer verdiğini vurgulamıştır⁶⁶. İşe almadan sömürüye kadar, insan ticareti iddialarını her yönüyle kapsayacak şekilde tam ve etkili bir şekilde soruşturma gereği tartışmasızdır. Dolayısıyla Rus makamları, Rusya'da faaliyet gösteren bireysel ajanların veya ağların, Rantseva'nın Kıbrıs'a götürülmesi olayına karışmış olabilecekleri ihtimalini soruşturmakla yükümlüdür. Ancak Mahkeme, Rus makamlarının Rantseva'nın nasıl ve nerede işe alındığı konusunda bir soruşturma yapmadıklarını gözlemlemektedir. Özellikle Rus makamları, Rantseva'yı işe alanları veya işe alma metodlarını belirlemeye yönelik hiçbir adım atmamışlardır. İşe alma Rus toprakları üzerinde meydana geldiğinden, Rantseva'nın işe alınması konusunda etkili bir soruşturma yapabilecek olanlar en iyi Rus makamlarıdır. Rantseva'nın Rusya'dan gizemli koşullarda ayrılmış olmasından sonra olmuş olması, mevcut olayda soruşturma yapılmasını daha da ciddi bir hale getirmiştir. Bu durumda, iddia konusu insan ticaretini soruşturma bakımından Sözleşme'nin 4. maddesindeki usul yükümlülüğünün, Rus makamları tarafından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır⁶⁷.

⁶⁶ Bu konuda özellikle, **KNOSPE** Armin, Die Grenzen des Arbeitsrechts: Menschenhandel zum Zweck der Arbeitsausbeutung im Lichte einer interdisziplinären und internationalen Wirkungsanalyse, RdA (Recht der Arbeit) 2011, Heft 6, s. 348.

⁶⁷ **CZECH**, s. 25.

SONUÇ

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün araştırmalarına göre her yıl hemen hemen iki buçuk milyon kişi insan ticareti suçunun mağduru olmaktadır⁶⁸. Bu durum dikkate alınırsa konunun hassasiyeti daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

İnsan ticareti ile mücadelede bölgesel ihtiyaç ve eğilimlerin belirlenmesi ve sivil toplum kuruluşlarının rolü toplantısında (22-23 Haziran 2006) varılan sonuçlar⁶⁹, insan ticareti konusunda önemli noktaları çarpıcı bir şekilde özetlemekte ve AİHM'nin bu konu bakımından Rantseva kararı ile de vurguladığı birçok hususa temas etmektedir:

■ İnsan ticareti konusunda kalıcı çözümler üretilebilmesi için, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve coğrafi faktörlerin göz önünde tutulması gerekmektedir⁷⁰.

■ İnsan ticaretinin küresel bir sorun olduğu göz önüne alınarak, bu konuda uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası mekanizmalar arasında koordinasyonun sağlanması önem taşımaktadır⁷¹.

■ İnsan ticareti konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

■ İnsan ticaretinin cinsiyete dayalı ayrımcılığın bir türü ve kadına yönelik şiddetin en ağır biçimlerinden biri ve hatta aynı zamanda köle ticaretinin yeni bir biçimi olduğu, bu nedenlerle de en ağır biçimde cezalandırılması gerektiği hatırlanmalıdır.

■ İnsan ticareti ile mücadelede bölgesel ve yerel özellikler göz önüne alınarak yerel çözümlerin üretilmesi zorunludur.

■ Çalışma ve oturma izinleri ile vizeye ilişkin yasal düzenlemelerin ve uygulamaların gözden geçirilmesi, anlaşmalı evlilikleri önleyecek tedbirlerin alınması gereklidir.

■ Bu suçla mücadele sürecinin her aşamasına Sivil Toplum Kuruluşlarının aktif olarak dâhil edilmesi, konu ile ilgili çalışma yapan Sivil Toplum Kuruluşlarının sayısının artırılması, mevcutların güçlendirilmesi şarttır.

■ İnsan ticareti mağdurlarına nitelikli hukuki yardım sağlanması, mağdurların ülkelerine geri dönüşlerinden sonra topluma yeniden kazandırılmaları için programların geliştirilmesi ve bu alanda işbirliğinin artırılması, mağdurla-

⁶⁸ **KERKEMEYER**, s. 139.

⁶⁹ http://www.ksqm.gov.tr/Pdf/yurtici/6-insantic_sonuc-tr.doc

⁷⁰ İnsan ticareti karmaşık ve çok boyutlu bir alandır. İnsan ticaretinin nedenlerini anlamak için güncel gelişmelerin yanı sıra bu olguyu doğuran yapısal belirleyicileri de tanımlamak ve analiz etmek gerekmektedir. Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel faktörler ve bunların birbiriyle etkileşimi bu anlamda önemli rol oynamaktadır. **VURAL**, s. 52 vd.

⁷¹ Uluslararası anlaşmalara işlerlik kazandırmak ve bu çerçevede insan ticareti alanında ikili işbirliği oluşturmak amacıyla, Moldova, Kırgızistan, Belarus, Ukrayna ve Gürcistan'a İşbirliği Protokolü konusunda teklif sunulmuş ve bu ülkelerle Protokol imzalanmıştır. http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=126, Erişim Tarihi, 17.2.2012.

rın korunması ve rehabilitasyonu amacı ile⁷² kurulan sığınma evlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması ihtiyacı oranında yeni sığınaklar açılması gereklidir.

AİHM'in Güney Kıbrıs ve Rusya'ya karşı 07.01.2010 tarihinde vermiş olduğu Rantseva Kararında son derece çarpıcı sonuçlar vurgulanmıştır⁷³. Öncelikle olay özetlenecek olursa, Mart 2001'de Güney Kıbrıs'a kabare sanatçısı olarak çalışmaya gelen 20 yaşındaki Oxana Rantseva'nın, iki hafta sonra kaldığı apartmanın 5. katındaki dairesinin balkonuna çarşafı asılı olarak bulunması üzerine, babası Nikolay Rantsev, Oxana'nın ölümüyle ilgili her iki ülkede soruşturma açarak, kızının neden öldüğünün araştırılmasını istemiştir. Güney Kıbrıs'taki Rum Büyükelçisi de Rum makamlarından defalarca soruşturma açılması yönünde talepte bulunmuş, bunun üzerine Aralık sonunda bir mahkeme açılmıştır. Soruşturmada, Rus kızın çalıştığı kabarenin sahibi, Rus kızını bir diskotekte bulduğunu ve Kıbrıs'ta yasalara aykırı olarak kaldığını öğrenince polise getirip, durumu bildirdiğini belirtmiştir. Kabare sahibi, duruşmada Oxana'nın sınır dışı edilmesini, yerine başka izinli bir kızı çalıştırmak için getirmek istediğini söylemiştir. Polisin gözaltına aldığı Rus kızı, daha sonra kulüp sahibinin sorumluluğuna teslim edilerek, serbest bırakılmıştır. Kulüp sahibi, genç kızı kaldığı apartmana getirdiğini ve kızın ayrı bir odada uyduğunu söylemiştir. Oxana, aynı gecenin sabahı, balkonda asılı bulunmuştur. Apartmanın sahibi kadın da, kabare sahibinin ifadesini doğrular ifade vermekle birlikte, bazı ifadelerin birbirini tutmadığı görülmüştür. Kızının ölümüyle ilgili davadan tatmin olmayan babası, daha sonra Rus makamlarından, ardından da AİHM'den de yardım istemiştir. AİHM Rantseva'nın ölümü ile ilgili olarak Güney Kıbrıs'ı suçlu bulmuş, Kıbrıs yönetiminin genç kadının yaşam haklarını koruyamadığına kanaat getirerek hükümeti 40 bin Euro tazminata mahkûm etmiştir. Ayrıca AİHM'deki duruşmada hem Güney Kıbrıs, hem Rusya fuhuş amaçlı insan ticareti nedeniyle eleştirilmiştir. Mahkeme ayrıca Rusya'yı da insan köleliği gerekçesiyle suçlu bularak tazminata mahkûm etmiştir. AİHM'in, fuhuş için insan ticaretinin *insan hakları ve kölelik yasalarına karşı olduğuna ilişkin* ilk kez aldığı ve iki ülkeyi tazminata mahkûm eden bu karar bu özellikleriyle son derece dikkat çekicidir. *Karar, hükümet makamlarının bu tür davaları soruşturmakla yükümlü ve buna karşı kanuni önlemler almakla zorunlu olduğunun ortaya koyulması açısından da büyük önem taşımaktadır.* AİHM daha önce

⁷² İnsan ticareti mağdurları için etkin tanık koruma programlarının geliştirilmesi durumunda mağdurların korunması ve rehabilitasyonu ve failerin cezalandırılması bakımından olumlu gelişmeler sağlanabilir. **SINAR**, 186. Ayrıca bazı fiiller bakımından mağdurun tanık olarak kabul edilmesi ikinci bir mağduriyete yol açmaktadır. Örneğin, ırza geçme suçunun mağdurunun mahkemede tanık olarak dinlenmesi, mağdur üzerinde bedensel zarar ile birlikte ruhsal yönden zarara uğratmaya devam etmektedir. **ÖZBEK Veli Özer**, Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi, HD, S. 2, 2004, s. 116-117. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZBEK Veli Özer**, Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara 1999. Bu açıdan bakıldığında insan ticareti suçunun mağdurları bakımından da benzer bir durum ortaya çıkabileceğini söylemek mümkündür.

⁷³ Kararla ilgili ayrıca bkz. **BAYTEMİR Burcu**, "A Landmark Decision on Sex Trafficking as Slavery: Rantsev v. Cyprus and Russia – Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Hakkında AİHM'in Kararı Rantsev – Kıbrıs ve Rusya Davası", Fasikül Hukuk Dergisi, Ekim 2011, S. 23.

de iş gücü trafiğine karşı davalar görmüş olmakla birlikte, ilk defa *fuhuş amacıyla insan ticaretine* ilişkin bir karar almıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olan ülkelerde fuhuş için insan ticareti yasalara aykırı bulunmaktadır. Ancak buna zorlanan kurbanlar, devamlı şiddet altında olduklarından, buldukları ülkenin adalet sisteminden yararlanamamaktadırlar. Hem mağdurun kendi ülkesi, hem fuhuşa zorlandığı ülke, bu kişilerin yaşam haklarını korumak ve devam ettirmekle yükümlüdür. AİHM ilk kez bu davayla bu konuyu gözler önüne sermiştir.

Rantseva/Güney Kıbrıs ve Rusya Kararı AİHM tarafından insan ticaretinin köleliğe eşdeğer olduğunun tespit edilmesi yönünden son derece önemlidir. Kararda her iki devlet de Bayan Rantseva'yı insan ticareti suçunun mağduru olmaktan koruyamadıklarından ötürü 4. maddenin ihlalinden sorumlu tutulmuştur. *AİHM insan ticaretini köleliğe benzeterek bunun doğrudan 4. maddenin ihlali olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda devletlerin pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Devletler insan ticaretine karşı uygun bir idari ve hukuki çerçeve oluşturmalı ve polis tarafından gerekli operasyonel önlemler alınmalıdır. Soruşturmanın etkili bir biçimde yapılması da son derece önemli bir husustur.* Bu itibarla, her ne kadar 1950 Avrupa Konvansiyonu'nda "insan ticareti"nden söz edilmiyor ise de, Konvansiyon'un 4. Maddesinde "kölelik, hizmetkârlık ve angarya" yasaklanmış olduğunun kararda dikkate alındığı gösterilmektedir. Üstelik Mahkeme, ister çıkış yeri, isterse varış yeri olsun her iki ülkenin de suç işlemiş olduğunu tespit etmiştir. Hatta Mahkeme'ye göre, transit olarak kullanılan ülke veya ülkeler de suç işlemiş olacaktırlar. Bu tutum, Mahkeme'nin insan ticaretinin önlenmesi konusunda son derece titiz olduğunun göstergesidir. İnsan ticaretini önlemek ve soruşturmak konusunda yeterli yasaları olmayan ülkeleri de ikaz eden Mahkeme, bu yasaların bir an önce çıkarılıp işlerliğe konulması gerektiği konusunda da tavsiyede bulunmaktadır. Kıbrıs'taki "artist" vizesi uygulamasının insan ticaretini önleyemediğini hatta tam tersine teşvik ettiğini vurgulayan Mahkeme ayrıca polisin yeterli soruşturmayı yürütmediği sonucuna varmıştır. Polisin elinde Oxana'nın insan ticaretine tabi tutulduğu yönünde "yeterli emare" olmasına rağmen, bunları değerlendirip mağdura yardımcı olmadığı sonucuna varılmıştır. Mahkeme'ye göre Rusya, Oxana'ya kimler tarafından ve hangi koşullarda iş önerildiği yeterince araştırılmamıştır. Kendi yurttaşını yeterince koruyamadığı için Mahkeme Rusya'yı suçlu bulmuştur. Mahkeme, ülkelerin "koruma görevi" ve "soruşturma görevi" ile yükümlü olduklarını ve bu görevlerini lâyıkıyla yerine getirmek mecburiyetinde olduklarını vurgulamıştır. Kuşkusuz Mahkeme'nin bu kararda en kayda değer bulgusu, az önce de ifade edildiği gibi, günümüzde insan ticaretinin köleliğe eşdeğer olduğu sonucuna net bir şekilde varmış olmasıdır⁷⁴.

⁷⁴ **PATI** Roza, Der Schutz der EMRK gegen Menschenhandel, NJW 2011, Heft 3, 128; **LINDNER**, s. 137.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ARSLAN Çetin, “İnsan Ticareti Suçu”, AÜHFD, C. 53, S. 4, Y. 2004.

ARSLAN Çetin, “Göçmen Kaçakçılığı Suçları”, AÜHFD, Y. 2003, C. 52, S. 1.

ARSLAN Çetin/**TEMEL** İlker/**AYDIN** Yusuf/**ŞEN** Y. Furkan/**BACAĞSIZ** Pınar/**DOĞAN** Koray, Türkiye’de İnsan Ticareti ile Mücadelede Yasa Uygulama ile İlgili Stratejik Bir Yaklaşım, IOM Yayını, Ankara 2006.

BAYTEMİR Burcu, “A Landmark Decision on Sex Trafficking as Slavery: Rantsev v. Cyprus and Russia – Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Hakkında AHİM’in Kararı Rantsev – Kıbrıs ve Rusya Davası”, Fasikül Hukuk Dergisi, Ekim 2011, S. 23.

Bericht der Bundesregierung über die Tätigkeit des Europarates im Zeitraum vom 1. Juli bis 31. Dezember 2009, Deutscher Bundestag Drucksache 17/1496, 17. Wahlperiode 21. 04. 2010.

CALLIESS Christian, EU-GRCharta Art. 5 Verbot der Sklaverei und der Zwangsarbeit, in: Calliess/Ruffert, EUV/AEUV, 4. Auflage 2011, Rn 1-5.

CZECH Philip, Anwendung von Art. 4 EMRK auf Menschenhandel, NLMR 1/2010, EGMR, Österreichisches Intitut für Menschenrechte.

ÇINAR Ali Rıza, Tehdit Suçu, Ankara 2002.

DEĞİRMENCİ Olgun, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu, TBBD, Y. 19, S. 67, Kasım-Aralık 2006.

DOĞAN Koray, Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Ankara 2008.

ERDEM Mustafa Ruhan, Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri, Ankara 2004.

EREM Faruk, İnsanlığa Karşı Cürümler, Ankara 1948.

EVİK Ali Hakan, “Göçmen Kaçakçılığı Suçu”, AÜEHFD, C. 9, S. 3-4, 2005.

GÜLŞEN Recep, Hürriyeti Tahdit Suçları, Ankara 2002.

GRABITZ/HILF/NETTESHEIM, Bekämpfung des Menschenhandels, EU-Arbeitsweisevertrag Art. 79 Migration , Das Recht der Europäischen Union 46. Ergänzungslieferung 2011, Rn 35.

HAKERİ Hakan, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçları, Kamu Hukuku Arşivi, Mart 2004, <http://www.akader.org/KHUKA/INDEX.asp>.

HARRIS DJ/**O’BOYLE** M./**WABRICK** C., Law of The European Convention on Human Rights, London-Dublin-Edinburgh, 1995.

http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=126, Erişim Tarihi, 17.2.2012.

<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/insanticaret1.doc>, Erişim Tarihi, 12.2.2012.

http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/yurttici/6-insantiec_sonuc-tr.doc, Erişim Tarihi, 12.2.2012.

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa, Erişim Tarihi, 12.2.2012.

<http://www.si.se/upload/Human%20Trafficking/Targetint%20the%20sex-buyer-Turkish.pdf>, Erişim Tarihi, 15.2.2012.

JAHIC Gamla/**KARAN** Ulaş, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukuku ve Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti Suçunda Yaşanan Sorunlar, TBBĐ, S. 67, Kasım-Aralık 2006.

KERKEMEYER Andreas, Die Moderne Form der Sklaverei, EGMR Fordert Stärkeres Vorgehen gegen Menschenhandel, Forum Recht, 04/10, s. 139.

KESER Hakan, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı Işığında Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı ve Yabancı Kaçak İşçilik", Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Prof. Dr. Kamil Turan'a Armağan, C. 7, S. 2, Y. 2002.

KNOSPE Armin, Die Grenzen des Arbeitsrechts: Menschenhandel zum Zweck der Arbeitsausbeutung im Lichte einer interdisziplinären und internationalen Wirkungsanalyse, RdA (Recht der Arbeit) 2011, Heft 6, s. 348.

KOCA Mahmut, "İnsan Yağması Suçu", AÜHFD, 2003, C. 52, S. 2.

KOCASAKAL Ümit, "İnsan Ticareti Suçu", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2003, S. 1.

LINDNER Christoph, Anspruch auf umfassenden Schutz vor Menschenhandel nach Art. 4 EMRK, ZAR 2010, Heft 4, s. 137.

MEYER-LADEWIG Jens, EMRK Artikel 2 Recht auf Leben, Rn. 9-19, in: Europäische Menschenrechtskonvention, 3. Auflage 2011.

MEYER-LADEWIG Jens, Artikel 4 Verbot der Sklaverei und der Zwangsarbeit EMRK Art. 4 Rn. 1 – 14, in: Meyer-Ladewig, Europäische Menschenrechtskonvention, 3. Auflage 2011.

ÖNOK Murat, Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı, Ankara 2003.

ÖNOK Murat, UCD'nin Görev Alanı ve Uygulanan Hukuk, (Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey) İstanbul 2007.

ÖNOK Murat, Uluslararası Boyutlarıyla İşkence Suçu, Ankara 2006.

ÖNOK Murat, 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Uluslararası Suçlar, Hukuk ve Adalet Dergisi, S. 5, Nisan 2005.

ÖZBEK Veli Özer/**KANBUR** Nihat/**DOĞAN** Koray/**BACAKSIZ** Pınar/**TEPE** İlker, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, Ankara 2011.

ÖZBEK Veli Özer, Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi, HPD, S. 2, 2004.

ÖZBEK Veli Özer, Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara 1999.

PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Ankara 2003.

SINAR Hasan, İnsan Ticareti Suçu, HPD, S. 2, Y. 2004.

SOYER GÜLEÇ, Sesim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bakış Açısı ile Türkiye'de Aile İçi Şiddet ve Ayrımcılık, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Y. 2, S. 10, Eylül 2010, s. 30.

SUMMERER Kolis, (Çeviren: ÖNOK, R. Murat) Köleliğin Çağdaş Şekilleri, İnsan Ticareti ve Cinsel İstismarla Mücadele Bağlamında Kadınların Korunması, İtalyan Mevzuatındaki Reformlar, HPD, S. 7, Temmuz 2006.

ŞİMŞEK Oğuz, Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1999.

TEZCAN Durmuş/**ERDEM** M. Ruhan/**ÖNOK** Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara 2010.

TEZCAN Durmuş/**ERDEM** M. Ruhan/**ÖNOK** Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009.

TEZCAN Durmuş/**ERDEM** M. Ruhan/**SANCAKDAR** Oğuz/**ÖNOK** Murat, İnsan Hakları El Kitabı, Ankara 2011.

TOSUN Leman, "İnsan Ticareti Özellikle Kadın ve Çocuk Ticareti Konusunda Uluslararası Düzenlemeler ve İç Hukuk Kuralları", AD, Temmuz 2003, Y. 94, S. 16.

TURHAN Faruk, Yeni Türk Ceza Kanununda Uluslararası Suçlar, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/101.doc>, Erişim Tarihi, 15.2.2012.

TURHAN Faruk, Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması, HPD, S. 3, Nisan 2005.

ÜZÜLMEZ İlhan, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Hürriyete Karşı İşlenen Suçlar Sistemi Çerçevesinde Tehdit, Şantaj ve Cebir Kullanma Suçları, Ankara 2007.

VURAL, Devrim Gül, Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (2007), <http://eprints.sdu.edu.tr/416/1/TS00575.pdf>, Erişim Tarihi, 12.2.2012.

YAŞAR Osman/**GÖKCAN** Hasan Tahsin/**ARTUÇ** Mustafa, Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu C. II, Ankara 2010.

YENİDÜNYA **Ahmet Caner, İnsan Ticareti Suçu (TCK m. 80), Ankara 2007.**